

MÁRTON ÁRON AZ OLTÁRISZENTSÉGRŐL

È difficile di presentare in maniera generale la persona del servo di Dio, Márton Áron. Lo indichiamo come esempio in molti casi (vescovo santo, pastore accurato, pedagogo esemplare, capo notevole di giovani, educatore popolare dotato, competente in sociologia, retore famoso, dirigente popolare entusiastico etc.), ma si deve prestare attenzione in ogni caso al pericolo di non polarizzare. Procediamo in maniera erronata se parliamo sulle sue notevoli capacità umane, sulle sue apparizioni sociali, politiche, ma le accenniamo queste con astrazione dal suo essere sacerdote, vescovo. E commettiamo uno sbaglio più grande se parlando di lui come sostenitore coraggioso del suo popolo non accenniamo che è stato anche sempre cosciente delle sue debolezze, e che i risultati non gli contemplava come suoi meriti. Forza di vita, punto determinante per lui è stata l'Eucaristia. Era un'anima eucaristica. Questa spiritualità l'aveva formata in se durante il lungo vescovado del suo predecessore, Mailáth G. Károly. Il tempo della sua infanzia, giovinezza e sacerdozio coincideva col vescovado di 40 anni del grande vescovo spirituale. Lo spirito eucaristico e la venerazione verso il Cuore di Gesù di Mailáth influenzava e formava la spiritualità della diocesi transilvana, e in essa anche la spiritualità dei suoi sacerdoti e vescovi-successori, e tra di loro anche quella di Márton Áron. È soltanto un segno della modestia di Márton Áron che nella prefazione di un libro su Mailáth caratterizzava il suo predecessore come *monte*, mentre se come *collina*. Anche Márton Áron è diventato "monte", proprio "vertice" di orientamento, di guida. Il grande vescovo che è stato capace di sopportare i dolori e le prove, di accettare qualunque sacrificio per la sua chiesa e per il suo popolo, può esser immaginato soltanto come uno che è nella presenza di Cristo, come uno che sta in ginocchio quotidianamente davanti all'Eucaristia. È stato impressionante partecipare alle sue celebrazioni, ascoltare le sue omelie eucaristiche, contemplare la sua persona umile quando adorava il Santissimo. I suoi discorsi, già le sue prediche fatte da sacerdote ci danno una impressione sulla sua spiritualità, sulla sua mentalità cristiana.

Az 1896. esztendő nemcsak népünk történelmének emlékezetes éve, hanem az erdélyi egyháztörténelemnek is jelentős dátuma. Ugyanis ebben a nagy jubileumi évben, 1896-ban az Úr Isten két nagy püspök-személyiséggel ajándékozta meg az erdélyi egyházmegyét: Mailáth G. Károlyval és Márton Áronnal.

XIII. Leó pápa gr. Mailáth Gusztáv Károlyt utódlási joggal gyulafehérvári segédpüspöknek nevezte ki. A fiatal komáromi plébános, Mailáth 1896. augusztus 4-én a szentatyánál még személyesen „hadakozott”, vonakodott elfogadni a püspöki kinevezését, de engedett, és nemsokára be is jött Erdélybe.¹ Ugyanakkor, néhány hétre, 1896.

¹ BÍRÓ Vencel, *Székhelyi Gr. Mailáth G. Károly*, Kolozsvár, 1940. 68–70.

augusztus 28-án született Székelyföld Csíkszentdmonokos nagyközségében Márton Égoston és Kurkó Julianna családjában a második gyermek, Áron. Mailáth G. Károlynak szinte egy fél évszázadot át-ölelő püspöksége Erdélyben nem volt nyomtalan, személyiségének varázsa nem volt hatástalan. A nagy püspök eucharisztikus lelkülete és Jézus Szíve iránti tisztelete befolyásolta és alakította az erdélyi egyházmegye lelki arculatát, és ezen keresztül papjainak és püspökutódainak a lelkületét, köztük Márton Áronnak is, akinek egész gyermekora, fiatalsága, papsága egybeesett Mailáth G. Károly főpásztorkodásával.

Márton Áron nem szűnt meg hangoztatni, mindig kifejezésre juttatta elődjének mély eucharisztikus lelkiségét. Írásaiban – a köszönet és a hála hangján – többször felemlgette a püspök-elődjétől szerzett lelkületet. Mailáth püspökről megjelent emlékkönyv előszavában írta: „Mindnyájunk szemében tökéletesebben él az a valóság, aki negyven éven át közöttünk és érettünk élt, szeretett és dolgozott. Én minden lépésemnél találkozom vele. Nemcsak a dolgok emlékeztetnek, hanem elsősorban az emberek. Minden mozdulata, magatartása, intézkedése él s minden szavát és megjegyzését idézik. A hívek és papok lelke előtt ma is ő a püspök s utódját vele mérik. A hegy lábánál nőtt dombot a hegygel...”² Márton Áron szerénységére vall, hogy püspök-elődjét *hegynek*, magát pedig *dombnak* nevezte. De mi tudjuk és valljuk, hogy azóta Márton Áron is „hegy” lett, sőt elirányító és útmutató „csúcs, hegyecsúcs”.

Ma inkább Isten Szolgája Márton Áron püspököt idézzük, megfontolt, következményeit is mérlegelő megnyilatkozásait és cselekedeteit csodáljuk. Példaként sokféle szempontból emlegetjük (szentéletű püspök, gondos lekipásztor, nagyszerű pedagógus, kiváló ifjúsági vezér, hozzáértő népnevelő, szakszerű szociológus, jeles szónok, lelkes népvezér, stb.), de minden esetben számolnunk kell a veszéllyel, hogy állításainkat kisarkítjuk. Helytelenül járunk el, ha papi, püspöki mi-voltától elvonatkoztatva beszélünk kiváló emberi képességeiről, társadalmi, politikai szerepléseiről. S még nagyobb hibát követünk el, ha egyházáért és népéért vállalt bátor kiállásait hangoztatva elhallgatjuk, hogy ő mindig tudatában volt a gyöngeségeinek, az elért eredményeket sohasem tulajdonította magának; Istenben bízott, Krisztus

² BÍRÓ Vencel, *Székhelyi Gr. Mailáth G. Károly*, Előszó.

keresztjébe kapaszkodott. Tény, hogy a körülmények hozzájárultak talentumainak kibontakozásában. Olyan társadalmi és politikai viszonyok között élt, amelyek lehetővé tették személyiségének kifejlődését. Viszont korának politikai és társadalmi fordulatai nem tekinthetők elégséges magyarázatul nagyságának formálódásában. Van valami más, sokkal inkább elfogadhatóbb indok, amely őt ténylegesen kitarítóvá, sziklaszilárd jellemű emberré alakította. Létezett és létezik olyan belső – külsőleg nem észlelhető – erő, az isteni kegyelem, amely minden emberi és társadalmi tényezőt meghalad. Ez Márton Áron számára is, mint annyi nagy Szent számára, az Oltáriszentség volt. Az Oltáriszentségben jelen lévő Krisztussal való rendszeres találkozásai, a Belőle való élet alakította ki, formálta őt igazán krisztusi emberré, szentéletű főpappá. Csíkszentdomokosi éveiről beszámoló információjában plébánosa (Boga István) 1922-ben azt írta, hogy „Márton Áron minden nap szentmisét hallgatott és azon segédkezett. ... minden nap áldozott.”³ Öreg püspökként, amikor megáldotta (1972) szülőfalujának újjáépített templomát, a szentmise homíliájában érzékeltette keresztelkedésének és elsőáldozásának színhelyén kapott isteni kegyelmet: *Apáink annak idején a templomhoz kötötték sorsukat. Az életküzdelem kemény és könyörtelen volt számukra is... Istenben bíztak. Istenhitükről és bizalmukról tanúskodnak ezek a vaskos falak. Hitük tanításából és az életből tanulták meg, hogy ha a mostoha körülmények közt helyt akarnak állni, össze kell fogniuk, egymást meg kell becsülniük, együtt kell vállalniuk a közös sorsot.*

Az Eucharisztia évében (2005), Márton Áron halálának negyedszázados évfordulóján merjük megfogalmazni és kimondani: Számára, akárcsak az egyházatyák számára, az Oltáriszentség a remény szentsége volt, életerő, életének meghatározója. Eucharisztikus lélek volt, kiben mély személyes meggyőződésként élt az Oltáriszentség. Mintha Szent Péter apostol tanácsa szerint cselekedett volna: *Isten szavaival beszélt, szolgálatát azzal az erővel tette, amelyet Isten osztott ki neki* (1 Pt 4, 11).

A szenvedéseket és megpróbáltatásokat elfogadó, egyházáért és népéért minden áldozatot vállalni képes Márton Áron csak Krisztus jelenlétében, naponta az Oltáriszentség előtt térdeplő formában

³ MARTON József, *Márton Áron, a seminarista*, in: Márton Áron Emlékkönyv, (szerk. uő.), Kolozsvár, 1996, 23.

képzeltető el. Személyes tanúként állíthatjuk, hogy lelki élmény jelentett részt venni a szentmiséjén, vagy szemlélni a szentségimádást végző, a tabernákulum előtt térdeplő püspököt. Lelki-szellemi felüdülést és hitbéli megerősödést eredményezett az Eucharisztia ünneplésekor és egyéb alkalmakkor elhangzott homíliáinak, prédikációinak hallgatása. Hála Istennek, hogy a személyesen nem ismerő keresztény utódok számára – mint olvasóknak – is megadatott az a lehetőség, hogy püspöksége és papsága idején írásba foglalt beszédvázlatain keresztül betekintést nyerjenek Márton Áron lelkületébe, keresztény életfelfogásába.

A nagy társadalmi átalakulások és az azokkal járó következmények különféle képpen befolyásolják a benne élő embert, általában lefelé húzzák, megszedítik, és emberségéből kiforgatják. Jó ilyenkor, de máskor is, ha vannak biztonságot nyújtó egyének, példaképek, akikre felnézhetünk és követhetjük. Ha valakiről elmondható az utóbbi száz év erdélyi emberei közül, akkor Márton Áronról igen: beszédeivel, írásaival, megfontoltságával, egész életmagatartásával világító jel lett mindannyiunk számára.

Negyed százada távozott a földi életből a szentéletű püspök. Azóta egyházmegyéje és népe sokfajta társadalmi, gazdasági és kulturális változásnak volt a részese, részben élvezője, nagyjából szenvedője. Az eltelt negyedszázad alatt Márton Áron püspök szavai és tettei követendő példává magasztosultak / magasztosulnak, de elég gyakran csak hivatkozási „eszközzé” váltak / válnak papok és politikusok ünnepi és kevésbé ünnepi beszédeiben. Mindez azért történhet meg, mert egyoldalúan kisarkítják a püspök állításait, megnyilatkozásait, és elhallgatják lelki vetületét.

Márton Áronról az egyoldalú szemlélet kialakításának elkerülése érdekében is, illő és méltó, hogy – az eucharisztikus évben – összegyűjtsük, és nyomtatott formában közreadjuk az Oltáriszentséggel kapcsolatos beszédeit, megnyilatkozásait. Amint említettük, az ő nagyságát, személyi varázsát nem képzelhetjük el az Oltáriszentség nélkül. Az Oltáriszentség nélkül nem volna az a Márton Áronunk, akire kegyelettel emlékezhetnénk!

Márton Áron gyermekkora és ifjúsági évei olyan időszakra esik, amikor az Oltáriszentség tisztelete világszerte nagyon elterjedt. Az Oltáriszentség iránti tiszteletét már a bölcsőtől kezdve magába szívta, s annak lett nagy terjesztője, mint pap és püspök. Erdély-szerte a 20.

század első felében az Oltáriszentségnek buzgó apostola Mailáth G. Károly megyéspüspök volt, akitől nemcsak hivatalát örökölte Márton Áron, hanem azt a szellemet, lelkiületet, amelyről Vorbuchner Adolf segédpüspök – Mailáth negyven éves püspökké szentelésének jubileumán – úgy emlékezett meg: „Valósággal Krisztushordozó volt Ő az egyházmegyében. Az Úr Jézus szent teste és vére a legméltóságosabb Oltáriszentségben püspöki működésének kezdetén ott volt ugyan az oltárainkon. Imádtuk és tiszteltük. De Ő volt az, aki a szent emlékű X. Pius pápával lelki közösségben fáradhatatlan bizalommal munkálkodott azon, hogy e szent kincs az oltárszekrény zárt ajtaja mögül kikerülve minél gyakrabban jusson a neki megfelelő helyre, az emberek szívébe. A gyakori, lehetőleg naponkénti szentáldozásnak volt lelkes terjesztője főpásztorunk.”⁴

Márton Áront Mailáth G. Károly püspök szentelte pappá 1924. július 6-án. Huszonöt évre rá, 1949-ben erről az eseményről szerény körülmények között – imádság formájában – szerettek volna megemlékezni az egyházmegye papjai és hívei. Ezüstmisés Főpásztoruk jubileumakor az erdélyi keresztények nem tervezhettek nagyszabású ünnepséget, mivel a kommunista uralom vallásellenes megnyilvánulásai egyre erőteljesebben éreztették hatásukat. Márton Áron pappá szentelése 25. évfordulójának napján a legszerényebb formában sem tudta elmondani az ezüstmiséjét. Két héttel előbb, június 21-én az állambiztonsági szervek letartóztatták, és kétévig elhúzódozó, idegeket roncsoló vallatás után életfogytiglani börtönre ítélték. Ott, a kommunista börtönökben még a nevét sem lehetett kimondani, csupán a 6202-es számú rabként tartották számon. – Az ezüstmise elmaradt.

Márton Áron papi élete folyamán szívesen beszélt az Oltáriszentség titkáról, a katolikus híveket igyekezett érzelmileg és értelmileg egyaránt közelebb vinni a kenyér és a bor színe alatt jelenvalóvá lett Krisztushoz.

Alábbiakban – pap korában elmondott – négy beszédét tesszünk közzé: a szentségimádáskor tartott beszédét, és három konferencia-beszédét az Oltáriszentségről. Szeretnénk jelezni, hogy az 1930-as években elmondott papi prédikációkról van szó, jóval a 2. vatikáni zsinat előtről. Ezekben a papi beszédeiben nem várható el az a szemlélet, amelyet a zsinat alakított ki az Egyházban, de

⁴ GYÉL, Num. 1158–1937. április 19.

felfedezhetünk bennük egy nagy Lelket, egy szentségi életre törekvő papot, akinek az Oltáriszentség volt a mindene, Akihez személyesen fordult, Akihez őszintén imádkozott. Például a szentségimádáskor elmondott beszédében teológiailag nem mélyed el a szentség misztériumában, mégis közvetlenül közelíti meg azt. Pünkösöd vasárnapja előtt, az éj csendjében szól az egybegyűlt hívekhez. Szentírási szöveggént a farizeus és a vámos evangéliumi jelenetet használja fel. A vámos magatartását a szentségimádó keresztények követendő magatartásának példázza. Jellemző, hogy a hívekhez úgy szól, hogy magát sem veszi ki a bűnös vámos csoportjából. Nem kívülállóként ostorozza a bűnösöket, hanem magát is belesorolja ebbe a csoportba. Így válik az általa vezetett szentségimádás nagy „gyónássá”, népe nevében végzett bűnvallomássá. Nem a farizeus gögösségével, hanem a vámos szerénységével vezeti a rábízottakat, hívő népét Krisztus elé.

Nyomatott formában most közreadott beszédek „gerincét” az Oltáriszentségről készült beszéd-vázlatok jelentik. Márton Áron 1935. évben a szentségekről tartott konferenciabeszédeket. Ennek keretén belül az Oltáriszentségnek három előadást szentelt. A beszéd-vázlatok mindmáig kézirat formában maradtak fenn a Batthyaneumban, letartóztatása után elkobozták, többé ő sem láthatta, nem is korrigálhatta.⁵ Ha a „szerző” engedélyét kellene megszerezniünk a nyomtatáshoz, nem kapnánk meg. Nem nyomtatásra szánta azokat a jegyzeteket, sőt a második beszédére azt is ráírta, hogy „rendezetlen”. Mégis, mint lelki-szellemi örökösök, úgy ítéljük meg, jogot formálhatunk a beszéd-vázlatok közzétételére, még pedig eredeti formában a beírásokkal, a kihúzott részekkel együtt, mert a konferenciabeszédeiben betekintést nyerhetünk a nagy szónok papkorában való beállítottságára, korának vallási felfogására és küzdelmére. Régi beszéd-gyűjteményeit kincses-bányának minősítjük.

Az Oltáriszentség Márton Áron számára Erő, Tamasz, Élet volt, mert kicsiségének, emberi gyarlóságainak mindig tudatában volt. Amikor XI. Pius pápa a gyulafehérvári egyházmegye kormányzójává nevezte ki, első szava a papság és a hívek felé gyöngeségének, támaszra-szorultságának kifejezése volt: „Tisztelendő Testvéreim bizalma és Híveim ragaszkodása, amellyel kinevezésem alkalmával

⁵ Batthyaneum, Márton Áron csomag 7. (X.)

megtiszteltek, erősség és biztatás számomra. A nagy felelősség hordozásában, amelyet az Apostoli Szentszék kitüntető bizalma vállaimra tett, gyöngeségeimet jóakarattal igyekszem kipótolni és szeretettel kérem törekvéseimhez Tisztelendő testvéreim megértő segítségét”.⁶

Mint apostoli kormányzó, első intézkedései között található papjaihoz az a leirata, amelyben a legméltóságosabb Oltáriszentség őrzésére vonatkozóan közli az Apostoli Szentszék utasítását.⁷ Figyelmezteti papjait azokra az óvintézkedésekre és eszközökre, melyek által az Oltáriszentséget templomainkban kötelesek gondosan őrizni és minden megszenteltelenítéstől megóvni. Közzé tette a Szentszék teljes rendelkezését,⁸ ugyanakkor elrendelte, hogy „a papi konferenciákon, ahol az egyes kerületek papsága teljes számban megjelenik, a rendeletet valaki ismertesse és a teendőket a kerület papsága megbeszélje”.⁹ Két év múlva Sándor Imre kolozsvári helytartója is „nyomatékosan” felhívta a főesperesek figyelmét, hogy a plébániákat vizitálva figyeljenek arra, hogy a plébánosok betartották-e az Oltáriszentség gondos őrzésére vonatkozó püspöki utasításokat (1938. évi XII. Körlevél).¹⁰

1939. február 28-án Márton Áron, mint püspök az 591. számú körlevelében az Oltáriszentség anyagára vonatkozóan rendelkezett.¹¹ Szükségesnek érezte papjai figyelmét felhívni, hogy „legnagyobb lelkiismerettel gondot fordítsanak a legméltóságosabb Oltáriszentség anyagára”, a konsekrálandó ostyák frissességére,¹² és szigorúan tilos a szentmisénél használt bort a vendéglőből vagy kereskedésből beszerezni.¹³

Beköszönő püspöki körlevelében Áron püspök nem mulasztotta el kiemelni, hogy a gyulafehérvári egyházmegyében előde, Mailáth G.

⁶ GyÉL, Num. 2916–1938. számú körlevelében közli Márton Áron, hogy a Szentszék 1938. szeptember 14-én kelt kinevezése alapján f. év szeptember 22-én átvette az egyházmegye kormányzását, mint apostoli kormányzó.

⁷ AAS (1938) 198. Vö. GyÉL, Num. 3021–1938. november 19. p. 51–58.

⁸ „ki-ki gondosan olvassa és tartsa magát az abban foglaltakhoz”

⁹ GyÉL, Num. 3021–1938. november 19. p. 58.

¹⁰ A kolozsvári Püspöki Általános Helytartóság Közlönye, Num. 989–1941.

¹¹ *administrator apostolicus* címen írja alá

¹² legfeljebb három hetesek lehetnek

¹³ GyÉL, Num. 591–1939. február 28. p. 13–14.

Károly,¹⁴ „az ősz püspökünk” „az Eucharisztia gazdag erőforrásait nyitotta meg, annak sugárzatába állítva elsősorban az ifjúságot, hogy a Krisztussal való életközösségben testben és lélekben egészséges, gondolkodásban és érületben tiszta nemzedék nevelődjék jövőnk számára”.¹⁵

1939. december 20-án újra szervezte az egyházmegyei örökös szentségimádást.¹⁶ A püspöki kápolnából elinduló (január 1) szervezett szentségimádásra nagy gondot fordított haláláig. Újévkor kápolnájában személyesen vezette a záró-szertartást. Ekkor elmondott beszédei valóságos programbeszédek voltak, melyek kiadásra várnak.

1940. augusztus 10-én kelt körlevelében¹⁷ felhívta papjai figyelmét, hogy az egyház kívánsága szerint lehetőleg a templomokat egész nap nyitva tartásuk, hogy „a buzgó hívek szentséglátogatást végezhesse- nek.” Csak érdekességként jegyezzük meg, hogy „akkor” az állami hatóságok is szorgalmazták a templomok nappali nyitva tartását. Ennek ismeretében érdemes megfigyelni a püspöki leiratban az indoklást, az okos fogalmazást: „Különös fontossággal bír ez – ti. a templomok nyitva tartása – napjainkban egyrészt azért, hogy népünk ősi buzgóságát és igaz keresztény szokásait ápoljuk, másrészt azért is, mert az állami hatóságok is szorgalmazzák a templomok nyitva tartását. Meg vagyok győződve, hogy T. Papjaim szívesen vállalják a nyitva tartott templom fokozott őrzésének gondját és terhet, hogy az utóbbi időben sajnálatos módon gyakorivá lett templomi lopásokat megakadályozzák.”¹⁸

Amikor papszentelések alkalmával általában a papokról beszélt Áron püspök, minden alkalommal beleértette önmagát is, mint „gyöngye, gyarló, szegény ember, megterhelve minden örökölt vagy megszerzett gyengeségével”, akiknek – a gondolatot tovább fűzve – „naponta szükségünk van az Oltáriszentség és az imádság kegyel- meire, hogy az élet vándorútját végigjárhassuk”.¹⁹

¹⁴ Mailáth püspök a 3710. számú 1929. december 28-án kelt körlevelével állította vissza a gyulafehérvári egyházmegyében az örökös szentségimádást. p. 61.

¹⁵ GYÉL, VI. 1939. március 31. p. 19–24.

¹⁶ GYÉL, Num. 8086–1939. december 20. p. 53–58.

¹⁷ GYÉL, Num. 2224–1940.

¹⁸ GYÉL, Num. 2224–1940. augusztus 10. p. 44.

¹⁹ Papszentelési beszéd, Ditró, 1971. szeptember 12. in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 133.

A 2. világháború befejezése után, 1945-ben az egész egyházmegyére kiterjedő népmissziót rendelt el. „Látva a nagy nyomort és lehangoltságot, a háború okozta lelki sebeket,” a misszióktól várta a lelki gondozás hatásos beindítását. A megyés-püspök szándéka valóra vált, a missziók megmozgatták a lelkeket, a hívek nagy számban gyóntak és áldoztak, s „Isten mindnyájunkban megcsillantotta a reményt, hogy az Ő segítségével a nehéz időköt is átvészeljük”.²⁰ Ezt követően, két év múlva az eucharisztikus lelkület fejlesztésére felújította a régi gyakorlatot, útjára indította a Papi Eucharisztikus Társulat, melynek egyházmegyei igazgatójává Veress Ernő pápai kamarás teológiai tanárt, a Papnevelő Intézet lelki igazgatóját nevezte ki.²¹

1947-ben a Szentségi Kongregáció engedelményét,²² a háromszori illetve a délutáni misézés lehetőségét aprólékos megszorításokkal közölte papjaival. A szentszéki engedmény feljogosította a főpásztorokat arra, hogy „külön kifejezett kérésre” indokolt esetekben engedélyt adhassanak a háromszori és a délutáni misézésre. Áron püspök a pápai *indultumot* előzetes kéréshez kötötte, és kizárólag vasárnapokra és parancsolt ünnepekre tette lehetővé²³ azzal a kiegészítéssel, hogy „a háromszori misézésre ugyanabban a templomban nem lehetséges”, és „be kell tartani a liturgikus előírásokat..., a szentáldozatot bemutató papnak, valamint a híveknek, akik szentáldozáshoz járulnak, négy órás eucharisztikus böjtöt kell tartaniuk.”²⁴

Áron püspöknek mély Máriás-lelkülete szorosán összefügg az eucharisztikus lelkületével. Amikor például 1948. évet – a Szentatya szándéka szerint – Szűzanya (*Annus Marianus*) évének nyilvánította az egyházmegyéjében, körleveléből²⁵ nem hiányzott az Oltáriszentségre való utalás. Az elmúlt év (1947) engesztelő szellemén túl „tovább lépést” várt el a híveitől, a „Nagyasszonyunk iránt való tisztelet” megújítását és megerősítését, életpéldáján buzdulva „állandósítani a természetfölötti élet hangulatát.” Ezért előírja nekik: „a múlt évi engesztelés folytatásaként a minden hónap első vasárnapján tartani

²⁰ GYÉL, Num. 43–1947. január 6. I. Körlevél.

²¹ GYÉL, Num. 678–1947. június 15.

²² Sacra Congregatio de Sacramentis, Num. 9040–194.

²³ „Senki sem veheti igénybe az engedményt önmagától”

²⁴ GYÉL, Num. 3201–1947. december 24. IX. Körlevél.

²⁵ GYÉL, Num. 50–1948. január 6. I. Körlevél.

szokott szentségimádáson ez évben még nagyobb buzgósággal vegyettek részt. Óhajtuk, hogy az egyházközségi csoportok – gyermekek, ifjúság, férfiak, asszonyok – erre a napra gyónással és szentáldozással készüljenek.”²⁶

Márton Áron hogy egyházmegyéjében még inkább fokozza az Oltáriszentség tiszteletét, az Oltáregyesület alapításának századik²⁷ és egyházmegyei alakulásának ötvenedik évfordulóján, 1948-ban ünnepi körlevélben teszi közzé az Oltáregyesület átalakított szabályzatát.²⁸ Örömmel állapítja meg, hogy a legtöbb plébánián üdvös eredménnyel működik „A legméltóságosabb Oltáriszentség örök imáadására és szegény templomok segélyezésére alakult Oltáregyesület”. Egyházmegyéinkben először Kézdivásárhelyen alakult meg 1876-ban, 1898-ban pedig b. e. Mailáth G. Károly erdélyi püspök kánonilag megalapította az egyházmegye Központi Oltáregyesületét Gyulafehérváron, mely „szabályszerűen bekebelezetett (1898. március 29-én) az időközben Brüsszelből Rómába áthelyezett Főtársulatba.” Ezen kettős évfordulót (száz éves alapítás, és az erdélyi ötven éves alapítás) használja fel a püspök, hogy az egyházközségek Oltáregyesületeit még nagyobb buzgóságra ösztökélje. Elrendelte, hogy mindazokon a plébániákon, ahol még nincsen szabályszerűen megalapítva az Oltáregyesület, minél előbb megalapítsák. Az Oltáregyesület egyházmegyei központját, amelyet 1927. évben Mailáth püspök Kolozsvárra helyezett át,²⁹ „a tapasztalatok alapján” visszahelyezte Gyulafehérvárra.³⁰

Az egyház számára nehéz idők voltak az 1948/ 1949-es esztendő. Püspöknek, papoknak, híveknek egyaránt szükségük volt támaszra, erősítésre, lelki töltekezésre. Márton Áron az Oltáriszentségből nyert kegyelem fontosságát mind a veszélytelen mind a szorongatot helyzetben érezte, és másoknak is kihangsúlyozta. Letartóztatásának hónapjában, 1949. június 4-én, Csíksomlyón délután elmondott beszédében imígyen bátorította híveit: „veszedelmes körülmények között nincs más, mi védelmet adjon, csak az Isten. Ő mindenkor és mindenki ellen megvéd.” Befejezésül kijelentette, „hogy feloldozást nyernek mindazok, akiknek nem volt idejük a szentgyónáshoz és

²⁶ GYÉL, Num. 50–1948. január 6. I. Körlevél. 3.

²⁷ Az Oltáregyesület 1848-ban jött létre Brüsszelben.

²⁸ GYÉL, Num. 820–1948. május 2. III. Körlevél. 13–18.

²⁹ GYÉL, Num. 5136–1927. XII. Körlevél.

³⁰ GYÉL, Num. 820–1948. május 2. III. Körlevél. 13.

szentáldozáshoz járulni, ha nyolc napon belül ezt teljesítik és mindazok, akiket a pápa őszentsége feloldozott.” „Keresztény Testvéreim, a hitetekben való megerősítést az jelenti főképpen, hogy gyakran járuljatok a szentgyónáshoz és áldozáshoz”.³¹

Áron püspök úgy tekintette az Oltáriszentséget, mint a vallásosságnak legfőbb alakítóját. Szerinte a középkor egész társadalmát azért járta át a vallásosság szelleme, mert nagy volt a tisztelete az Eucharisztia iránt. Egyértelmű, hogy számára a keresztény lelkület, az áldozathozatal, a vértanúság, stb. el sem képzelhető az Oltáriszentség misztériuma nélkül. Érdeemes hosszabb szövegrészeket idézni az 1962-es alszerpap-szentelésen (1962. december 8.) mondott beszédéből. „Ennek a kornak az embere vezette be az Úrnapiját és az ő vallásos képzelete teremtette meg a Grál-mondát. Az Oltáriszentséget kihozta a gótikus templomok misztikus félhomályából a napsütötte utcákra és terekre, diadalmenetben vitte körül s mintegy trónusra emelte a nyilvános élet fórumán, hogy Krisztus uralkodói jogát nyilvánosan is elismerje és hódoljon előtte. Amikor pedig úgy vélte, hogy kötelessége a Szentföldet a pogányoktól visszafoglalni és a hitet a pogány veszedelemmel szemben biztosítani, megszülettek a lovagrendek, ennek nyomán kivirágzott a keresztény középkor egyik legszebb gondolata: a lovagi eszmény és hősi életszemlélet; s ezt is az Oltáriszentség sugárzatába állította. Ekkor álmodta meg a gyönyörű Grál-mondát a titokzatos sorsú edényről, mely Krisztus szent véréet tartalmazza, s melyet a feddhetetlen életű vitézek, az ún. Grál-lovagok őriznek. Az ő feladatuk volt megvédeni a hitet, az ártatlanságot, az igazságot a világban is, valahányszor veszélybe kerül.

Az első keresztények pogányok között éltek. Pogány törvények, szokások, hatalom alatt. S nekik is az Oltáriszentség volt az iránytűjük és erejük. Akik a kenyértörés szent misztériumában részt vettek, tudták, hogy a pogány áldozatokon, lakomákon, cirkuszokban, színelőadásokon nincs keresnivalójuk. A megtért filozófus apologéta lett, beadványokkal fordult az üldöző rendeletek kibocsátójához, a császárhoz. A pogány házastársa valami szent félelemmel és tartózkodással figyelte, hogy keresztény házastársát a házban rejtegetve

³¹ Erről a beszédéről Nékám Sándor magyar nagykövet tett jelentést, in: Új Magyar Központi Levéltár, XIX-J-1-3/a – 1944-1958 [1 d.]

őrzött titkos kenyér hogyan szenteli meg szinte szemlátomást; milyen átszellemült arccal jár-kezel a mindennapi dolgok között, mennyi angyali jóssággal végzi munkáját, és ha megpróbáltatás jön, milyen hősi lélekkel vállalja azt. A börtönök és deportációs-telepek tele voltak keresztényekkel, s ezek is az Oltáriszentségből éltek. Néha gyermekek vitték el nekik, nem egyszer életük veszélyeztetésével is, csakhogy megerősítsék testvéreiket a kísértések visszautasítására, a szenvedések vállalására, a vértanúság elfogadására.”³²

Az Oltáriszentségnek nemcsak az „iránytű” szerepére és az értékére hívta fel Márton Áron hallgatóságának a figyelmét, hanem a konkrét tennivalókra is. Mert az Oltáriszentség ünneplése, tisztelete, imádata nem téveszthető össze egyéb jámborsággal. „Nekünk is az Oltáriszentséget ki kell emelnünk a terméketlen jámborság és hangulati vallásosság lagymatagságából, hogy számunkra is azzá legyen, ami: életet alakító és magatartást meghatározó erő. Akinek ajkát szentostya érinti, annak meg kell változnia, más emberré kell lennie. Annak magán ki kell alakítania a Krisztusból élő és Krisztus-vonásait hordozó keresztényt: a becsületes, nemes gondolkodású, nagylelkű, acélos jellemű embert. Krisztusi léghő kell teremtenie maga körül, családjában, munkahelyén, az élet minden viszonylatában”.³³ Ebben a beszédében kérte papjait, hogy a Szent Szűz közbenjárásával az Oltáriszentségnek igazi apostolai legyenek!

Vallotta, hogy a papnak mindig kiváltságos feladata „az Oltáriszentség kiszolgáltatása”,³⁴ szolgálatának középpontjában kell állnia. „Amint Krisztus Urunk a saját igehirdetését önmaga feláldozásával pecsételte meg, úgy a papi szolgálat középpontja is az Eucharisztia. Ez a szentség a hívek megszentelésének és a magunk megszentelődésének a kimeríthetetlen erőforrása. S az Egyházban a szentségi papság azért van, hogy Krisztus Urunk egyetlen és örök keresztáldozatát szentségileg megjelenítse a hívek számára, hogy lelkileg abból táplálkozzanak, és a maguk áldozatát Krisztus áldozatával egyesítsék”.³⁵ Tehát – Áron püspök szerint – az Oltáriszentség a ke-

³² *Márton Áron írásai és beszédei II*, 72.

³³ *Márton Áron írásai és beszédei II*, 73.

³⁴ Kispapi lelkigyakorlat végén mondott beszéde, 1975. március 22, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 159.

³⁵ Papszentelés Gyulafehérvárt, 1968. április 21, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 107.

resztény megszentelődésnek kimeríthetetlen forrása, a papoknak és a híveknek egyaránt. Krisztus egyetlen, örök áldozatának megjelenítése olyan lehetőség, amely az emberek földi keresztsjeinek, áldozatainak egyesítését biztosítja Krisztus kereształdozatával. Áron püspök hangsúlyozta: a szentmise igazi ajándék. Maga az „Úr Jézus ajándékozta meg az emberiséget az újszövetség áldozatával, a szentmisével.” Ebbe az áldozatba való bekapcsolódásra elő kell készülni, „az előkészülés módszerét” el kell sajátítani. Mivel a „bűn megnehezítette az Isten felé vezető utat”, és „az ember nehezen vállalja az áldozatot”, ezért meg kell tanítani a híveknek: „hogya – a paphoz csatlakozva – hitükkel, keresztyén életükkel, mindennapi keresztsjeikkal hogyan kapcsolódjanak bele Krisztus áldozatába a szentmisében, és miképpen szentelhetik meg és ajánlhatják fel Istennek jó illatú áldozatként ügyes-bajos dolgaikat és önmagukat.”³⁶

Az Oltáriszentség kegyelme nem maradt Márton Áron számára csupán egy fennen hangoztatott eszme, amolyan „szólam”. Élete folyamán végig létének értelmét jelentette. „Az átélt hit tudatosítja bennünk, hogy Jézus Krisztus nemcsak tanításával és példájával buzdít, hanem hozzánk jön, bennünk lakozik, kegyelmével és erejével segít minket”.³⁷ Vallotta, hogy az Oltáriszentség vételével Krisztushoz hasonulunk, a Vele való beszélgetésekben, az egyéni szentségimádásokon keresztül „átalakulunk”, hiszen „Krisztus lakik a tabernákulum csendjében, és Krisztus fejt ki működését a papi lélek mélyén”.³⁸ A 2. vatikáni zsinat után, a liturgikus térek átalakulásának időszakában nem volt közömbös számára, hogy egyházmegyéjének templomaiban hol legyenek a tabernákulumok. Amikor a Rítus Kongregáció rendelkezett az anyanyelvű szentmise bevezetésére és a liturgikus tér kialakítására vonatkozóan, akkor Áron püspök körlevélben hozta tudomására a papságnak, hogy „Ahol csak lehet, kívánatos, hogy a főoltár eredeti formájában, vagy kisebb módosításokkal megmaradjon, s az Oltáriszentséget továbbra is ott őrizzék. A katolikus templomnak a szíve az Oltáriszentség, s ezt nagy gonddal és tisztelettel szem előtt kívánjuk tartani”.³⁹ Annyira fontosnak tartotta az Oltáriszentség

³⁶ Papszentelés, 1967. április 2, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 99.

³⁷ Kispapi lelkigyakorlat végén mondott beszéde, 1974. március 30, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 151.

³⁸ Papszentelés, 1957. november 24, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 27.

³⁹ GyÉL, Num. 750–1971. március 4.

örzösenek méltó helyét és imadásának lehetőségét, hogy csak abban az esetben engedélyezte a főoltárról való eltávolítását és más helyre való áthelyezését, ha a „templomnak van megfelelő mellékoltára, vagy kápolnája, ahol a hívek bármikor imádhathják a titokzatosan közöttünk lakó Istent.”⁴⁰

Márton Áron életének titkát leghelyesebben az Oltáriszentség misztériuma felől közelíthetjük meg. Bármilyen nagy tanulmányokat írhatunk, bármennyi tudományos értekezletet tarthatunk, bármekkora nagyságú életrajzokat írhatunk róla, ha eltusoljuk az Oltáriszentségből való életét, képtelenek leszünk egyértelműen rámutatni értékeire, Krisztus vonásait magán viselő emberi nagyságára, ha elhallgatjuk az Oltáriszentséggel való kapcsolatát. Ennek elérése érdekében föltétlenül szükséges a fennmaradt írásaiba kapaszkodnunk. Ilyen segítség számunkra az a kis idézet is, amelyet szobafogsága idején jegyzett le, – különben mindig vallotta és élte –: „A püspök magatartása alapján véve összefügg szerepével, mely őt az Eucharisztia ünneplésénél megilleti. Ha az emberiség szenvedését az oltáron bemutatja az Úrnak, nem vonhatja ki magát a harcból, nem térhet ki az elől, hogy szenvedő népe érdekében harcoljon az igazságért és igazságosságért. Mint Isten országának eucharisztikus celebránsa, Isten országának megvalósulásáért dolgozik a földön, apostol, akinek küldetése nemcsak saját híveihez szól, hanem minden emberhez. Ezt az országot megtalálja, ha az Egyházon kívül is Krisztussal úgy találkozik a szegények személyében, mint az oltáron magával Krisztussal.”⁴¹

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Márton Áron jegyzet, MÁM. Dos. 38/3. idézve: in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, (szerk. Marton József), Gyulafehérvár, 1997. 167.

Szentségimádás⁴²

K. Sz. T.! Összejöttünk, hogy Pünkösd napja előtt az éj csendjében egy félórát az Oltáriszentség titokzatos lakójával, Istennel töltsünk.

A gyárak dübörgése, az utca morajló jövés-menése, könyökölő rohanása elcsendesedett. Az ég bársonyos sötéte ráborult a világra s ráborult a mi városunkra is. A küzdelmes nappal merev arca felenged, a munkára feszült izmok a heti robot után ernyedten hullnak a pihenés felé.

De az élet nem állt meg. Az emberi szív dobog s a nagy csendben minden mozdulat és szívdobogás jobban hallatszik. A tolvaj most indul munkára. Szemeiben a pénz vágya csillog, kezében gyilkot szorongat. És most dolgozik a másik tolvaj is. Ennek szemeiben két lobog és erényt rabol. A tükkörfényes kávéházak, mulató helyek és a sötét örömök sötét odva tele emberekkel. A robotnak, amibe be vannak fogva, itt keresik az ellenértéket s fáradt, csalódott mosoly ül az arcukon, ami kísértetiesen hasonlít a koponya vigyorgásához. A mélyben pedig, bent a falak mögött kétségbeesett szívek tusáznak, emberek ezrei sötét gonddal álmodnak, betegek százai sóhajtóznak, nehezen szenvedik a lassan tűnő órákat.

És mi, Uram, eljöttünk, hogy a csendben Veled töltsünk egy fél órát, hogy engeszteljünk és további segítséget kérjük.

De őszinték akarunk lenni, Uram! Hiszen ez a gyónás ideje és Veled, a mindentudó Istennel állunk szemben. Nem akarunk Eléd a farizeus módján járulni, akit keményen megróttál, mert kérekedett látszólagos erényeivel. Úgy jöttünk ide, mint a vámos, aki nem mert színed elé járulni, hanem a templom zugába meghúzódott mellét verve.

Ez a magatartás talál nekünk is, oh Uram! Be kell vallanunk, hogy nem vagyunk jobbak azoknál, akik nem jöttek el ide, akik otthon maradtak vagy most is, a Te nevedet gyalázva, más helyeken keresik az örömeiket.

Hirdettük az igazságot és számtalanszor igazságtalanságot cselekedtünk.

Prédikáltuk az erkölcsöt és akárhányszor meggyaláztuk törvényeidet.

⁴² Márton Áron 1938. június 4-én, ½12 órákor este tartott szentségimádáskor mondta el ezt a beszédét.

Beszéltünk a szeretetről és majdnem mindig szeretetlenek voltunk.

Megintettük embertársainkat s mi magunkban ugyanazokat a bűnöket észre nem vettük.

Követeltük a jellemességet s a magunk jellemén nem dolgoztunk, ösztöneinket szabadjára engedtük, szenvedélyeinket dédelgettük, látásra vagy hiúságból dolgoztunk sokszor, kötelességeinket elhanyagoltuk, sem Veled, Uram, sem embertársainkkal sokat nem törődtünk, mindenben a magunk kényelmét kerestük, az igazságot sokszor gyáván megtagadtuk, embertársainkat becsületükben és javaikban megrövidítettük, rossz példát adtunk, másokat rosszra vezettünk, családjainknak, gyermekeknek, hitvestársnak és a többinek, akik reánk bízottak, hűtlen és hanyag gondviselői voltunk.

Őszintén megvalljunk Uram, ezek vagyunk. S jól tudjuk, hogy egyetlen magatartás illik hozzánk, ha Előted térdre hullunk, és jelen alkalommal egyetlen szavunk lehet, ha mellünket verve mondjuk: Uram, nem vagyok méltó!

2. De bízunk a Te végtelen irgalmasságodban, hiszen Te biztattál fel erre, amikor megbocsátottál a vámosnak és a bűnös asszonynak, s amikor Magad mondottad, hogy nem akarod a bűnös halálát, hanem azt akarod, hogy éljen; és Magadat adtad isteni ráadásul az Oltáriszentségben, hogy bőséges életünk legyen. Ne vess el tehát, ha bűnbánattal Eléd járulunk, és életünkért könyörgünk.

Nem akarjuk mentegezni magunkat, Uram! Csak elmondjuk, amit úgyis tudsz, mert az emberi szív olyan, hogy akkor könnyebbedik meg, ha kibeszélheti magát.

Az élet [vak ölbe]⁴³ fogott minket is, gondokkal küszködünk, szenvedések jönnek, igazságtalanságok ellen harcolunk. Ezer ellenség és ezer veszély vesz körül, meg kell feszítenünk izmainkat, a pattanásig kell ajzunk idegeinket, a kiszikkadásig erőltetjük agyunkat, hogy az általános nagy harcban, ami az élet piacán dúl, megálljuk helyünket. Balgák vagyunk, Uram, belátjuk, de azt hittük, ebben a harcban egyedül vagyunk, mindenkivel és mindennel szemben állunk. S balgaságunkban Rólad is, aki egyedüli erőnk voltál és vagy, megfeledeztünk.

Vérünkkel örököltük apáink erényeit, de bűneit is, Uram! Tudjuk, talán, másképp kellene kereszténynek lennünk, mint másoknak.

⁴³ A kéziratban ezt a szót nem lehet kiolvasni, csak feltételezett.

Vérünkben van még valami a keletiből, benne zúg a nomád hősiessége, büszkesége, dacossága, nagyvonalúsága és nemessége. Úrnak és királyi jellemnek kellene lennünk. S apáink azok is voltak. De mi beengedtünk lelkünkbe idegen bűnöket s azok felverték bennünk a lappangó bűnös ösztönöket.

Segíts, Uram, hogy megtisztuljunk. Hozzád jövünk, véreddel akarunk töltekezni, hogy a salakot lelkünkéből kimossuk. Feladataink vannak, mindenik közülünk őrhelyen áll, nemcsak a magunkét, hanem a mások gondját is visszük, nemzedékek jövőjét hordozzuk. És készek vagyunk, hogy felelősen vállaljuk. Küld el tehát Szentlelkedet, az igazságnak, lelki erősségnek és a jó tanácsnak lelkét, hogy a te útidon járjunk, a nehézségektől, bátor hitvallástól és az igazság bátor megvallásától ne riadjunk vissza és hogy a Te sugallatodnak engedelmeskedve mindig a jót tegyünk. Urunk, Istenünk, tekints meg és emelj fel Magadhoz minket. Ámen.⁴⁴

⁴⁴ A beszéd végén a következő eligazító vázlat található:

Legyünk nagyon őszinték!

1) Éj van. A kísértetek órája. Bűnözés órája. Rabolt pénz és...

S mi imádkozunk

2) És eljöttünk éjjel, mint Nikodémus. Titokban, félve az Istengyalázók hangosságától. De kell nektek az Isten. Mint a kenyér, mint a levegő, mint a jó víz.

Az Oltáriszentségről, I.⁴⁵

A keresztény hitrendszernek, de egyben a keresztény életünknek is az Oltáriszentség a középpontja és forrása. Egyház és hívek legnagyobb kincsüket féltik, őrzik, imádják benne. A keresztény élet legszebb erényei legközvetlenebbül e címen fakadnak, templomainknak a melegsége, meghittsége, a zaklatott emberi szívre jószággal ráboruló különös hangulat az Oltáriszentségből árad ki.

⁴⁶[S az emberi szellem géniusza, ami merészet szépen, összhangzatosan, nagy arányokban alkotott, azt mind az Oltáriszentség sugalmazta. Merész, szédítő alkotás egy felhőkarcoló, a Niagara megmérhetetlen erővel rohanó víztömege alá épített gigantikus turbina, a modern nagyüzemek óriás gépei is. Az ember szédületesen és büszkén nézi, mint az emberi szellemnek diadalait, a nyers természettel szemben. De az ormótlan felhőkarcolók, a félelmetesen dübörgő turbinák, a meglendült irtózatot gépek a csodálat mellett is bizonyos fokig ijesztenek, megzavarnak, a lélekben nyomott hangulatot keltenek. Ezek láttára talán az a sejtés mozdul meg, hogy a szellem, amelyik bennük jut kifejezésre, lehet kegyetlen. Ezekben az életet szolgálja, de lehet ugyanezekkel az eszközökkel s ugyanezzel a lelkiülettel a halál szállítója. Ez a szellem azonos azzal, amelyik felhőkarcolói védelmére drótszálakat épít csillogó, de gyilkos acélcsövekkel, óriás repülőgépeket a hasa alá szerelt métermázsás bombákkal, és termel gyáraiban gázokat, melyek pillanatok alatt minden életet felbonthatnak. Az öntudat alatt megmozduló sejtés azzal riaszt, azt az érzést sugalmazza, hogy a szellemnek ezekben az alkotott csodáiban valahogy a démon is ott lappang, és csak alkalomra vár, hogy előbújjon s romboljon.]

Az emberi szellem az anyagot csak az Oltáriszentség gondolatkörében maradván kényszeríthette olyan formákba, melyek nem riasztanak, hanem felemelnek, melynek a csodája és csodálása nem zavar meg. A Szent Péter templom gigantikus arányai, a kölni dóm pillér-erdejében a nehézkes kőnek könnyed, hajlékony ívelései, a Szent Mihály templom csipkés tornya, s még a modern templomok vas

⁴⁵ Márton Áron az Oltáriszentségről tartott konferenciabeszédeiből az elsőt 1935. február 24-én mondta el először.

⁴⁶ A zárójelben tett szövegrész az első változatban található meg, melyet később ceruzával áthúzott a szerző.

és beton síkjai is, milyen másak, mint a felhőkarcolók vagy a szörnyeteg gyártelepek, az anyag ott dübörög és dobog, mint a megláncolt rabszolga, itt pedig himnuszt énekel, mint a dalos, szabad ember. Szobrai, festményei, képei véres kezű embereket örökítenek meg, a véső, az ecset, a toll a közönséges élet mesterembereit ábrázolják, húst, vért, könnyeket idéznek, színeik sötétek, vonalaik vadak, egyetlen színt, egyetlen vonást, egyetlen hangulatot hangsúlyoznak és az végeredményben mindig silány vagy szomorú. Az emberi génusz is diadalát csak akkor ülte, szabad szárnyalása csak akkor volt, a benne élő, és megsejtett és vágyva-vágyott szépet csak akkor valósíthatta, örök értékűt, megnyugtatót, nemeset és nemesítőt, és egyben eszméjéhez méltót csak akkor hozott létre, ha motívumait az Oltáriszentség gondolata és érzésköréből vette. Éppen a szellem legtisztább útjának, a művészetnek a története utal arra, hogy az emberben lévő isteni tűz legtisztábban az Isten közelében lakozott és lakozhatott. Művészeknek méltó nagy tárgyat, teret, és örökéletűséget az Isten közelségének hitével lenyűgözőt az Egyház alkotott.

Amit azonban a művészet mindig sejtett, és a hitetlenség rideg szakaszaiban is legalább távolról mindig kerülgetett, ami felé elkötelezettségében is ösztönösen tájékozódott, azt a rideg, számító értelem nem mindig fogadta el, sőt elég gyakran támadta. A számító észnek és hívő hitnek ez a szembenállása, a hitet követelő teológiának és bizonyításokkal, következtetéssel dolgozó bölcseletnek ez az ellentéte is az Oltáriszentség tanán ütközik legélesebben.

⁴⁷[A Vatikán egyik termének falát ékesíti Rafael híres festménye, a *Disputa*. A művész az Oltáriszentség titkát állítja a kompozíció középpontjába. A festményen az Oltáriszentséget egyházatyák és hittudósok állják körül, akiknek arcán a készséges hit nyugalma és diadala ül. Fölöttük, a megnyílt égben az Atya jobbán ül Krisztus, kit a hit tanítása szerint az oltáron lévő kenyér színei rejtegetnek. Sem a tudás sem a hit nem hatolt fel az égbe és nem nyitotta fel a kenyér titkát sem, de eleget tudnak ahhoz, hogy higgyenek. Az Atyák és teológusok nyugodt csoportjával szemben azonban nyugtalan, vitatkozó, vagy egyedül töprengő alakok állnak. Arisztotelész a görög realizmus képviselője, Platón az örök ideák szerelmese, Pithagorász a számok és vonalak, körök és szögek embere. S tovább a sztoikusok. És mind

⁴⁷ A zárójelbe tett beszédrész utóbb van áthúzva.

vitatkozni látszanak, ellentmondanak és bizonyítanak. S hogy az együttes teljes legyen, a vitatkozó csoportok mellett a földön hever a cinikus, aki mindent megvet, lemosolyog, aki unja azt, ami másokat izgat.

Rafael festménye beszédes ábrázolása a magatartásnak, melyet egyrészt az Egyház, másrészt pedig – mondjuk úgy – a világ az Oltáriszentség titkával szemben tanúsít.]

Az Egyház tanítja, és kiközösítés terhe alatt követeli a hitet, hogy az átváltozás szavaira a kenyér egész szubsztanciája Krisztus testévé, a bor egész szubsztanciája Krisztus vérévé válik, hogy az átváltoztatás után a kenyér és bor színei alatt az élő Krisztus van jelen lényegileg, valóságosan és osztatlanul. A világ szemében pedig az Oltáriszentség éppen azért botránykő. Az emberi bölcselet, az okoskodó ember okoskodása tusakodik egyrészt azon, hogy miképp maradhat meg, miképp állhat fenn a kenyér és bor kiterjedése, színe, íze, alakja, kenyérsége, stb., mikor a lényeg megszűnt, tehát nincs kenyér és nincs bor, melynek a színe, kiterjedése, íze itt lenne; és hitetlenül rázza fejét másrészt arra a gondolatra, hogy a kenyér és bor színei alatt jelen legyen Krisztus valóságos teste és vére, mikor a színek nem mutatják sem a testnek sem a vérnek semmiféle megnyilvánulását, mikor Krisztus testét és vérének nem lehet látni, tapintani, érezni, stb.

A mindent megérteni és érzékelni akaró emberi elme okoskodása, de a hívő lélek hite is ebbe a két kérdésbe ütközik bele. Az emberi természet úgy van alkotva és összes életmegnyilvánulás, amit úgy szoktattunk, hogy érzékeinkre hallgassunk, hogy amit vasnak tapintunk, vérnek, kenyérnek, bornak ismerünk, keménynek, puhának érzünk, azt vasnak, vérnek, bornak, kenyérnek, puhának, keménynek mondjuk. S ebben a szentségben minden érzék, a látás, tapintás, ízlés kenyérről és borról tanúskodik és a hit azt követeli, hogy az érzékek többszörös és hangos tanúsága ellenére Krisztus testét és vérének higgyük. Olyan nehézség, és az Egyház tanítása és gyakorlata olyan közletről állítja szembe az emberrel, hogy a válaszadás előtt nem lehet kitérni.⁴⁸ A titkot a teológia nem tudja kinyitni, de rá tud arra mutatni, hogy a dogma nem áll ellentétben az értelemmel, és elősegíti a

⁴⁸ A következő mondat áthúzva szerepel: „Válaszúti elágazás elé állít, itt dől el, hogy katolikus vagyok-e, vagy nem.”

nehézségek megoldását; ha még előbb megismerjük az Oltáriszentség rendelésének történetét.

⁴⁹[Az első ilyen értelmű felszólítást maga a szentség rendelője, az Úr Jézus Krisztus intézte hallgatóihoz, legközvetlenebb környezetéhez, és egyben minden emberhez. Tudta nagyon jól, hiszen ismerte az embert, mint senki más, hogy az anyagba mártott ember anyagi, nehézkes, a szellemi életmódtól messzejáró gondolkodásához ezt lehet a legkevésbé közel hozni, hogy itt kell tőle a legnagyobb hitet követelni. Alkalmazkodott is ehhez a nehézkességhez. Csodálatos tapintattal tanítványai elé adta.].

Az Úr Jézus mielőtt az Oltáriszentségről szólott volna, közvetlen előzményképpen két csodát művelt. A pusztában megszorította az öt árpakenyeret és a két halat. Az apostolok, és tanítványai osztották szét. Éppen az első próbakörútról tértek vissza s örvendezve beszélték el, hogy Krisztus nevében betegeket gyógyítottak. Tehát már előzőleg csodás dolgok után voltak, s most megint csodájának közvetlen tanúi. Kezüik között szaporodott meg a kenyér, a szemük láttára lakott jól néhány kenyérrel hétezer ember. Nyomban követte azt a másik csoda: a jóllakott tömeg hangos éljenzése elől Krisztus tanítványait a hajókba tuszkolta s elindította a túlsó partra. Ő maga a hegyre ment imádkozni. S éjjel, amikor az apostolok az ellenkező széllel szemben még mindig a tenger közepén vergődtek, megjelent Krisztus a tengeren. Amikor felismerték, a lelkes s kissé szeleburdi Péter engedélyt kért és eléje szaladt, s amikor az a mozgó talajon hitét veszítve fulladozni kezdett, mosolyogva emelte föl a habokból s mintegy kézzelfogható bizonyítékul úgy csurom vizesen vitte az ámuló tanítványok elé a fedélzetre.

Mindkét csodával az apostolokat akarta előkészíteni másnapi tanítására. Tudta nagyon jól – hiszen ismerte az embert, mint senki más –, hogy az anyagba mártott ember, nehézkes felfogásához éppen ezt a szentséget lehet legnehezebben közel hozni, itt kell tőle a legnagyobb hitet követelni. Isteni módszerrel nem is adta eléjük egyszerre és egyszerű kijelentéssel. Előbb elő akarta készíteni. A kenyérszorítással meg akarta mutatni, hogy hatalma van a kenyér, és a tengeren-járásával, hogy hatalma van teste fölött. Fel akarta nyitni szemüket, hogy lássák: az isteni mindenhatóság rendelkezik az

⁴⁹ A zárójelbe tett rész át van húzva.

anyaggal, ura a kenyérnek és ura a testnek, erejével meg tudja tenni, hogy az anyag a természetes, előttünk megszokott módtól eltérően viselkedjék.

Igyekezete a tömegnél nagyrészt kárba veszett. A jóllakottság jó érzésével utána mentek. Másnap meg is találták Kafarnaumban, amikor újabb ingyen-kenyér helyett hallották a szavakat: „Bizony, bizony mondom nektek az én testem étel és az én vérem ital, aki nem eszi az én testemet és nem issza az én véretem, nem lesz élet őbenne”, a Szentírás szavai szerint „vetekedének egymás között mondván: miképpen adhatja ez nekünk az ő testét eledelül”. S még szűkebb környezetében is akadtak, akik „kemény beszédnek” tartván zúgolódva otthagyták, mert „ki hallgathatja azt”.

Az Úr Jézus eljárása az volt, hogy szavait, ha félreértették, mindig megmagyarázta. Itt nem magyaráz, nem ad más értelmezést, hanem hatszor megismétli tartalmilag ugyanazt. Nem veszi tekintetbe az ellenkezést, nem bánja, hogy szűkebb környezetéből is többen eltávoznak, még az apostoloknak is felteszi a kérdést: „Ti is el akartok-e menni?” S így beszél akkor is, amikor rendeli, az utolsó vacsora halálosan komoly pillanatában: hogy ez, amit kezemben tartok, megáldok és nektek adok, az én testem, a bor, ami a kehelyben gyöngyözik, az én vérem. Vegyétek és egyétek és igyatok belőle mindnyájan. Viselkedése mindkét esetben olyan határozott, szavai olyan egyértelműek, hogy nem lehet alatta képletes beszédet érteni. S az apostolok így vették át, és így hagyták reánk, és így tartotta ezt az egész keresztény közösség egész a 16. századig. Még az ortodox lutheranizmus sem tagadta, sőt Melanchton Apológiája majdnem katolikus módon szól.

Ami a bölcséleti nehézséget okozza, és ami annyi tagadásnak és ezerféle magyarázatnak lett oka, az a bölcsélet régi, még eddig meg nem válaszolt kérdése. Minden bölcséletet izgatott a kérdés, hogy mi a dolgokban a tulajdonképpeni lényeg, mi az, ami a vasat vassá, a virágot virággá, a kenyeret kenyérré, a testet testté teszi. Abban mindegyik megegyezett, hogy a szín, a keménység, az íz, az alak nem. A virág színe nem maga a virág, és illata sem az; midőn kisebb volt, virágnak mondták s midőn nagyobb lett, azért virág marad; a virág mindezzel bir, de éppen a külső hatások és tulajdonságok belső, kívül nem mutatkozó hordozóját keresi a bölcsélet, azt ami mindezt hordozza, aminek minden megnyilvánulása, ami színnek, alaknak,

iznek, súlynak, keménységnek, szóval mindennek, amit látunk, tapintunk, érzékelünk, a belső, láthatatlan, nem érzékelhető hordozója, lényege, állaga.

A bölcsészet az idők folyamán megpróbálkozott a legkülönbözőbb és legellentétebb feleletekkel.⁵⁰[Descartes szerint az anyag lényege a kiterjedés, ahol nincs kiterjedés, nincs anyag, nincs test. A zsidó-szaracén bölcsész, Spinoza pedig még határozottabban bölcselkedik. Az ő szeme előtt az egész mindenség egyetlen állag, mely örök, független és végtelen.] S végül is, hosszú kanyargós út után, Lockenak, Hume-nak, Condillac-nak verejtékes kitérőivel, az empirizmus, szenzualizmus és materializmus zsákutcáiból Leibnitz nyomán mostanra kivergődött oda, hogy a „lényeket oszthatatlan, vagyis részekkel nem bíró egyszerű erőnek” mondja.⁵¹[A bölcsélet nem világítja meg, de akarva nem akarva az Oltáriszentség dogmája mellett hoz érvet. Azt mondja ő is, hogy látom a kenyér színét, alakját, érzem a bor ízét, de nem látom, nem érzem, nem ízlelem sem a bor, sem a kenyér lényegét. Azt hiszem.]

Az egymás közt veszekedő zsidók és a „kemény beszédet” nem bíró tanítványok szellemi leszármazottai évezredek múltán is botránkoznak. A vallástalanság előharcos szervezetének, a szabadkőművességnek a közelmúltban még igen hangos az ilyen irányú szereplése. Lapjaikból tudjuk, hogy áldozáshoz küldött gyermekek útján, és immár máskor is, konszekrált ostyákat gyűjtöttek össze, hogy borotvával felmetélve, vagy gázerő és vegyi szerek segítségével kimutassák, hogy nincs benne Krisztus.⁵²[Elvetemült emberek satanizmusa kitette a gonoszság más, ördögibb meggyalázásainak is. Huysmans az Utam című könyve elképesztő esetet hoz fel erre. De az istengyűlölet beteges elfajulásai mellett és előtt, a hivalkodó anyagelvűség azt akarta kimutatni, hogy nem igaz az Egyház tanítása, s nem lehet jelen Krisztus.] S ezt az istengyalázást elkövezték annak a bölcséletnek a nevében, mely azt tanította, hogy az anyag lényegét sem lehet görccsövel megfogni, vegyi úton az atomok halmazából, az anyag rejtett belsejéből az érzékek körébe kicsalni. S elkövezték annak a tudománynak a nevében, mely ugyanakkor az anyagelvűség

⁵⁰ A szerző ezt a beszédrészt utólag tette zárójelbe, de nem húzta át.

⁵¹ Itt a zárójelbe tett részt utólag át van húzva.

⁵² A szerző utólag áthúzta a zárójelbe tett részt.

tombolása idején kénytelen volt azt mondani, hogy az anyag lényege szellem módjára létezik és járja át a testet. Olyan formán, mint az emberi testet a lélek. Csak a színt, a kiterjedést tapintom, de a lényegét, mely mindenütt ott van, minden kis részt áthat, a kenyérmorzsát is kenyérré, a vasreszeléket is vassá teszi, nem látom, nem foghatom meg.

A dogmát nem értjük meg így sem. A tapasztalati életben, amit kenyérnek és bornak látunk, észlelünk, kenyér, bor szokott lenni. De, az Istennek, aki után az ember ő, olthatatlan vággal vágyakozik, s aki irántunk való nagy szeretetében lejött a földre, s aki az anyag lényegét és törvényeit teremtette, el kell hinnem azt is, hogy önmagát a legelemibb anyagnak, a kenyérnek és a bornak fátyla alá tudja rejtetni⁵³. Arról a Krisztusról, aki járt a tengeren, aki színeiben csodálatosan elváltozott, a lezárt sírból felkelt, a zárt ajtókon átment, elhiszem azt is, hogy teste nem esik a lét közönséges törvényei alá, hogy élő teste egy anyagtól meghatározott helyen szellem módjára jelen tud lenni. És ezzel megoldódik egy másik nehézség is: Krisztus nem osztódik, ha az ostyát részeire törjük is. Minden kis részben szellem módjára egészen ott van, mint az oszthatatlan lényeg. S testi szemmel, és anyagi tapogató eszközökkel éppúgy hiába keresem, mint az anyag lényegét.

⁵⁴[Hiszem, bármennyire mást mondanak az érzékeim. A természet rendjében sem az érzéke a végső szó. Más a színek, hangok, formák világa, földünk alakja, a csillagok rendszere is, mint aminőnek érzékeink mutatják. S hogy mi lakik az ember belsejében, és egy nagy szellemet milyen gondolatok, érzések hevítenek, azt elmondhatja az, aki ennek az életnek a birtokosa. S hogy a kenyér színe alatt mi van, a bor színe alatt kinek a vére, ereje buzog, hogy mit rejt az Oltáriszentség, azt Ő mondhatja el, aki az érzékeket, s az emberi elmét és az anyagot is teremtette, aki megadta az elmének és az anyagnak a törvényeit.]

Az egymás közt vetélkedő zsidók és a kemény beszédű irtózó tanítványok tanítása után az Úr Jézus apostolainak is feltette a kérdést: „Ti is el akartok-e távozni?” És az egész nevében Péter

⁵³ A mondat befejező részét utólag áthúzta a szerző: „hogy emberszerető nagy szeretetében az Istent áhító lélekkel magát az egyesülés legnagyobb, de legigazibb módján közölte.”

⁵⁴ Márton Áron ezt a bekezdést utólag tette zárójelbe.

felelt: „Uram, kihez mennénk? Az örök élet igéi nálad vannak. És mi hisszük és megismertük, hogy te vagy Krisztus, az Isten Fia.” Egy szóval sem említik, hogy megértették. De elfogadták, mert Krisztus mondta, akit az Isten Fiának hittek. És megértettek annyit, ami később még inkább kivilágosodott előttük, hogy amit mondott, azt nem a nyers természeti testről és vérről kell érteni, hanem a feltámadás utáni, mennybement, átszellemült és megdicsőült testről.⁵⁵ Mi sem érthetjük a titkot, de nem kezelhetjük anyagiassal, az Oltáriszentségben nem kereshetjük Krisztus kiterjedt alakját, nyers testét, párolgó vérét. Nem jelképileg, nem pusztán erejével, nem is mellette vagy fölötte van jelen, hanem a kenyér és bor színei alatt, a kenyér és a bor lényege helyén valósággal, de megdicsőült, átszellemült testével élő elevenségében az Istenség teljes hatalmával és szent embersége teljes emberi természetével.

Az érzékek mást mondanak, de hiszünk, mert az Isten-keresés mélységes vágya itt teljesebbé válik. Amikor a zsidók a pusztai kietlenségében vándoroltak, a sívó homok végtelen tengerében nappal a fényes felhő, éjjel a tűzszlop fénye biztatta újabb erőfeszítésekre. Az apa a forgószelek tombolásában bizalommal vitte családját s az anya vérszomjas vadak szeletváró üvöltése között is bizalommal szoritotta keblére gyermekét. Velünk az Isten, mondogatták.

S a mi keresztény közösségünk számára az Oltáriszentségben szóról-szóra valóra vált, hogy „nincs más ily nemzet, amelyikhez oly közel járulnának az istenek, mint a mi Istenünk, jelen van minden könyörgésünknel.” S a vergődő, az élet ezer megpróbáltatása között vérző szívvel és vérző lélekkel küszködő embernek itt van közvetlen közelségében az Istene. Templomainknak ezért sajátja az a minden más templomtól megkülönböztethető melegsége, áhitat, szent, jóleső, reánk boruló hangulat. Isten-vágytól hajtott, imádkozó emberek, tartózkodhatnak akármelyik valláshoz, ezért járnak ide, a megtört vagy hálátelt szívek csendes kéréssel avagy örvendező hálával azért borulnak itt le.

Az érzékek mást mondanak. Kenyeret látok az oltáron, kenyér ízét érzem a szentáldozásban. Bár az utolsó szót a természetes rendben sem az érzékek mondják. Vagy a színek, hangok világának mik a

⁵⁵ A következő mondatot utólag áthúzta a szónok: „és nekünk sem lehet más felfogásunk.”

törvényei, a csillagrendszereknek az alakja, azt csak a gondolkozó és következtető elme tudja megállapítani. Vagy mi lakik az emberi kebelben, s főképp mi lakik nagy szellemek lelkében, azt csak ő tudja kinyilvánítani, és nekem el kell hinnem. Már az Oltáriszentség tartalmát is elhiszem Krisztusnak, aki az érzékeknek, emberi elmének és az anyag törvényeinek szerzője. Hitték, és ennek a hitnek boldogságából merítették erőt századok, népek, nagy emberi elmék. Az anyaggal bíbelődő emberek, akik az anyag metafizikájáig sem jutottak el, megtorpanhatnak, de az alázatos lélek, amelyik tudja, hogy sem az érzékek, sem az ész, sem a tekintélyek nem csalatkozhatatlanok, alázattal és boldog hittel hajol meg az egyetlen csalatkozhatatlan tekintély, Isten előtt.

Az a gyermek lehetne példánk, aki a hittanóra után, ahol az Oltáriszentségről hallott, eljött a templomba, kopogtatott a tabernákulum ajtaján s úgy, gyermeki lelke egész gyermekes, töretlen hitével kérte beteg édesanyjáért Krisztust.

A röntgensugár átvilágítja a testet, de ha vigyázatlanul, túl merészen használják, gyógyítás helyett, kárt okoz. Az emberi elme különösen a hittitkoknál követelődzik, s akar mindent látni, megérteni, mindenről megbizonyosodni. És a gőg és szemtelenségig menő merészség pedig csak árthat a hitnek és a hit károsodásával az embernek.

Titkokkal kell számolnunk a természetes rendben is. Ezer körülmény rejtély, ezer titok nyitját nem ismerjük csak megnyilvánulásait látjuk és – hisszük. Krisztus itt elrejtette magát. Érzékelhető módon nem is nyilatkozik meg közvetlenül. De jelenlétét, a szentség titokzatos valóságát, az Isten erejét látom azokon az erényeken, amiket az Oltáriszentség fakasztott, a szentek életén, akik az Oltáriszentség sugárzását gyűjtötték magukba és sugározták ki nemcsak koruk embereire, hanem századokra. Gyarló elmémnel nem büszkélkedem, és nem erőlködöm és nem azt mondom, hogy csak annak hiszek, hanem éppen gyarlósága ismeretében tunya szívemet is rákényszerítem, hogy hódoljon a ténylegesen itt lakó Istennek. Nem utasítom el magamtól, hiszen őt keresem, nem vetem meg azért, mert ilyen körülményes formát állított, hiszen így megközelíthető, így hozzáférhető; nekem a pornak, a semminek, így lehet Istenem, barátom és mindenem. Ámen.

Az Oltáriszentség II., értelme⁵⁶

A protestáns Szabó Dezső írta le azt, hogy „egyetlen keresztény vallás, mely a tiszta ész vallása, a katolicizmus. Ha egyszer a katolicizmus alapelvet elfogadod, ellenállhatatlan logikai kényszerrel testesülsz bele egy nagy szellemi szolidaritásba”. A katolicizmus nem vallotta és nem vallja magát észvallásnak, de az írásnak igaza van annyiban, hogy a katolikus hitrendszer egyetlen csodálatos egység és egész, melyben nincs logikai zökkenő. A katolikus hitrendszer csupa titkok sorozata, de egyik titok a másikból következik s szervesen kapcsolódnak egymásba.

A mai világnak nincs érzéke a hit titkai iránt. Tudományával belehajt az anyagba, művészete csak a testen mászkál, technikája a földi távlatokat és erőket méricskéli. Bölcselete s egész irodalma olyan, és a nyomukon kialakított életvitele felszínes és egyoldalú szemléletre állította be, hogy az életjelenségek egyetemes, átfogó nézésére képtelen.⁵⁷ Nem mer a lét szélére kimenni, hogy lenézzen a zúgó mélybe s feltekintsen a végtelen magasságba és az élet nagy összefüggéseit megkeresse. Gyávaságát rejtegeti, amikor nem hiszen senkinek, reszket, hogy a szűk kuckóból, amit maga körül épített, a végtelen felé kinyúló pallóra kell lépnie.

A múlt alkalommal az Oltáriszentségről szólva, ennek a hívő lelket is kemény próba elé állító titoknak első kérdésével foglalkoztam. Látuk, hogy a teológia útmutatása mellett valamennyire az emberi értelem is megközelítheti a titkot; nem érti meg, de ellentmondást sem lát benne. Ha a bölcsélet álláspontja szerint a dolgok lényege belső, láthatatlan erő, ha az, ami a virágot virággá, a sót sóvá, a vasat vassá teszi, olyan belső erő, melyet nem tudunk érzékelni, de amely belülről szellem módjára átjárja a testet és annak minden kis részét, akkor elfogadhatóan a hit hatalmas követelését is, hogy a megdicsőült Krisztus átszellemült élő teste, a kenyér és bor színei alatt, a kenyér és bor lényege helyén lényegileg és osztatlanul jelen van. A mindenható Istentől, aki az anyagot teremtette és alkotó elemeinek létmódját elő-

⁵⁶ Erre a beszédvázlatra Márton Áron ráírta, hogy „rendezetlen”. A beszéd első előadására 1935. március 3-án került sor.

⁵⁷ Utólag áthúzta a szerző ezt a mondatot: „Gőgjével szegénységét takargatja, hencegéseivel gyávaságát palástolja. Nincs ereje,”

írta, nem tagadhatom meg, hogy az anyagot, ha akarja, rejtekhelyéül ne válassza.

Azonban még mindig fennmarad a másik kérdés, hogy miért? S ez mai beszédem tárgya. Miért akart az Isten közöttünk lakni? És miért éppen így? Ki készítette, hogy magát a kenyér és bor színei alá rejtve az embereknek átadja?

Norvégia szirtes partjai mellett a tomboló vihar zátonyra vert és széttűzött egy hajót. A parti lakosok látták a személyzet és utasok kétségbeesett élet-halál küzdelmét, de az isten-ítéletes időben segítséget nem vihettek. A vihar nyolc napig tompolt, a mentő csónakok csak azután indulhattak el. Mentésről azonban szó sem lehetett. Halott volt mindenki. Egyetlen élőt találtak: egy kis gyermeket halott anyja mellett. A vihar az anyát és gyermekét egy kiállós sziklafokra sodorta, megmenekültek, de a vihar napokon át tartott, mentés nem jött. S mikor az anya érezte, hogy az éhhalál menthetetlenül megfojtja, az anyai szeretet utolérhetetlen találékonyságával egy éles kődarabbal felmetélte mellét, utolsó ölelésével ráfogta a nyílt sebre ételért nyöszörgő gyermekét, hogy véréből éljen, hátha legalább számára megérkezik segítség.

Az Oltáriszentségben megnyilatkozó isteni szeretet érzékeltetésére ezt, és még ehhez hasonló példákat szokott a hitoktatás és a prédikációs tanítás is felhozni. Vallásgyakorlati, hitéleti szempontokat az Oltáriszentség eledel-jellegét, lelket tápláló erejét szoktuk inkább hangoztatni. Hasznos és szükséges, de ez a gyakorlat az Oltáriszentség másodlagos hatását hangoztatja, és mindig bűnösségünk, elesettségünk szomorú valóságából, tragikus erőtlenségünkéből, tehát belőlünk és nem Isten előzetes szándékából indul ki.

Az Úr Jézus kíméletlenül hangoztatja, hogy „az én testem valóban étel, és az én vérem valóban ital”. És minden embernek lényegi rendeltetése az, hogy felolvadjon annak a lényegébe, átváltozzon, belepüljön annak a testébe és vérébe, aki az eledelt felveszi. Az Oltáriszentség is eledel, mely által valósan, fizikailag, lényegileg egyesülünk Krisztussal. De a teológia szerint nemcsak táplálásunk, nemcsak az eledel életfenntartó erejének közlése, hanem a legmerészebb emberi álom teljesedése, az Atya és Fiú Isten lényegi egységének és közösségének kiterjesztése a tökéletlenségben vergődő emberre.

S említettem már azt a teológiai véleményt, hogy a második isteni személy az ember bűnbeesése nélkül is emberré lett volna, Isten az

ember megváltásra-szorultsága nélkül is az emberi természetet felvette volna, csakhogy eszes teremtményét az isteni életközösségre ránevelje. S a második isteni személy a teremtett emberi természetet azért vette fel, azért tette sajátjává, az Isten azért született, mint ember, hogy emberségével az emberi nemet összekapcsolja Istennel. De, ha Isten az életközösséget nemcsak általánosságban akarta, hanem konkrétan, nemcsak az emberiséggel, mint elvontsággal, hanem az emberrel, mint konkrét és teljes igényű eggyeddel, az emberiség istenülését, Istenhez való felemelését vállaló isteni személynek nemcsak az emberiség egy tagjának kellett lényegi egységbe lépnie, hanem legalábbis módot kellett adnia, hogy lényegi egység jöhessen létre közötté és a testi ember között és a természetfölötti rend, melyet a hit tanít, szinte megköveteli, hogy a rokon kapcsolaton kívül, mely Krisztus emberré levésével jött létre, és a szerves kapcsolaton kívül, melyet a keresztség létesít, Istennel még bensőbb, valósabb, lényegi közösségbe jussunk. Krisztus ne csak fejünk legyen, velünk ne csak közvetve, erejével közlekedjen, ne úgy álljon, mint a fej az emberi testen, hanem bennünk legyen, mint a lélek a testben, saját lényegével áthasson, dicsőségével és erejével átjárjon közvetlenül és belülről, hogy az isteni, teljes életközösségre ráképesítsen.

Minden idők vallásának legmélyebb szándéka az volt, hogy az embert Istennel egyesítse. Minden vallási tan, szertartás, gyakorlat, elmélyülés belső ható erejét, dinamizmusát abból a merész emberi szándékból vette, mellyel Istent, a végtelent, örökkévalót és abszolútót át akarta ölelni. És az Isten-keresésnek ez a mélységes, olthatatlan, veleszületett vágya az ember testi-lelki kettős természetének megfelelően sajátos vágy: az ember lelke mélyén Isten érzékelhető közelségét óhajtja.

Alapvető tanítása a katolicizmusnak, hogy Isten az embert a maga számára teremtette s végtelen jóságában saját isteni életében való részvételre, az isteni életközösségre hívta. S minden, amit a történelem folyamán az emberért tett, amivel az ember életébe belenyúlt vagy belenyúl most, azt célozza, hogy erre az életközösségre előkészítse.

Isten Krisztus megtestesülésével az ember közelségébe szállott le. Az égi felérhetetlen magasból lejött a földre, az istenség áthatolhatatlan fényéből kilépett és beleállott egy látható, érzékelhető emberi testbe, az istenség megközelíthetetlen fényességét elrejtette az ismerős emberi természetbe. Valós emberi léttel belépett a teremtett világba,

hogy az eszes földi teremtményt az úr és szolga, sőt a barát és barát viszonya helyett és fölött isteni létegyiségébe, isteni szívének életébe kapcsolja. És az Oltáriszentségben Istennek ez az utolérhetetlen megbecsülése a teremtett világ iránt folytatódik az egyesülés, a felemelés, az embert isteníteni akaró isteni törekvés soha nem álmodott mértékéig. Hogyan?

Az Úr Jézus az Oltáriszentség rendelése után tanítványait az utolsó vacsoráról magával vitte az Olajfák hegyére s útközben még a következő hasonlatot mondta: „Én vagyok az igazi szőlőtő és Atyám a szőlőműves. Miként a szőlővesző nem tud gyümölcsöt hozni önmagától, ha nem marad a szőlőtőn, úgy ti sem, ha én bennem nem maradtok. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlőveszők. Aki énbennem marad és én őbenne, az bő termést hoz” (Jn 15, 1–5).

Ha Isten valamit hasonlattal világít meg, akkor annak a legteljesebb jelentése van. Az Oltáriszentség ígéretéhez beszélt az ő testéről, mint kenyérről, és vévéről, mint italról. S kemény, kíméletlen határozottsággal állította ő, „aki nem eszi az én testemet és nem issza az én véretem, nem lesz élet őbenne”. Most pedig, közvetlenül az Oltáriszentség rendelése után, a búcsúzás fájdalmas, és a közeledő halál komor hangulatában, a végrendelkezés legutolsó, halálosan komoly pillanataiban még egyszer figyelmezteti apostolait. Figyelmeiket utoljára is arra hívja fel, hogy életük akkor lesz, ha úgy maradnak benne, mint a szőlővesző a szőlőtőben.

Az élet-áram, életelv működésének szemléltetésére alig található alkalmasabb hasonlat, mint a szőlőtő és szőlővesző. A szőlőtőnek sókban gazdag területen kell állnia és úgy, hogy a nap egész melege s fénye érje. A nap ömlő melege indítja meg a klorofil szemcsék működését, hogy szénanyagot vegyen ki a levegőből s azzal a gyökereken és csodálatos hajszálcsöveken keresztül a talajból felszívott ásványi anyagot az élő protoplazma anyagává, élő sejté gyúrja. A vékony venyigék súlyos, élet-dús, gazdag, édes gyümölcsöt hoznak, de a venyigének és a szőlőtő testének egynek kell lennie, ugyanaz az életelv, ami a testen működik, kell hogy behatoljon és éljen a venyigében.

⁵⁸[Hármas különbség van a természetes, és az Oltáriszentségben nyújtott természetfölötti táplálkozás között. a) A természetes táplálkozásban holt, vagy megölt anyagot vesz magához egy élő. Az Oltári-

⁵⁸ Ez a beszédrész utólag van áthúzva.

szentségben élő test egyesül élő testtel s nem azért, hogy az egyik életerejét a másik megölje, hanem azért, hogy életét egyik a másikkal közölje. B) A természetes kenyér annak testévé alakul át, aki élvezi; az Oltáriszentség vételénél ellenkező történik, az isteni táplálék alakítja át a táplálkozót, nem azzal, hogy lényegét megváltoztatja, hanem azzal, hogy az embert magához, mint éltető, vele egyesült élő taghoz kapcsolta. c) A természetes étel csak eszköz, hogy a test életét fenntartsa, az Oltáriszentség pedig maga az élet, születés a természetfölötti életre, több: betestesülés Isten életébe.

Vagyis az Oltáriszentség valóban folytatása és kiterjesztése a megtestesülés titkának.]

Elszédül az ember, amikor ezt meggondolja. Szinte fél, hogy a teológia utalását követve a teremtmény és teremtő közötti végtelen távolságot ilyen valós, fogható, hihetetlen közelségbe hozza.

Szédítő gondolat, de a teológia így folytatja: Isten azzal, hogy a második isteni személy megtestesült, egy Évától született asszonyból vett emberi testet, nekünk, Évától származott embereknek vérrokonunk lett, és az Oltáriszentségben a rokoni viszony távolságát is megszüntetni kívánja, az Oltáriszentségben az élő Isten egyszülött Fiaának lényegével egyesülünk, hogy csont legyünk az Ő csontjából és vér az Ő véreből. A szülő nem tudja lényegét átadni gyermekének, még az anya méhe alatt is a gyermek nem az anya lényegében, hanem az anya lényegéből él. S Isten az Ádámtól született emberre, az Oltáriszentségben Krisztus által lényegét közli velünk úgy, lényegéből és lényegében, Istenből és Istenben élünk nem átvitt, hanem valós értelemben Isten gyermekei vagyunk. Szédítő gondolat! S az Isten belső életének ennél nagyobb, bensőségesebb, valósabb kiterjesztését, és közlését a teremtménnyel, az embernek teljesebb bekapcsolását a Szentháromság életébe el sem képzelhetjük.⁵⁹

Az Oltáriszentség az idők végéig szóló érzékelhető biztosíték, hogy Isten velünk van, nemcsak Palesztina utcáit járta, hanem itt lakik minden katolikus templomban, nemcsak néhány embernek, apostolainak és kortársainak jutott a szerencse, hogy közelségébe jussanak, hanem gondoskodott, hogy az Istent-vágyó ember az idők végéig

⁵⁹ Itt a következő részt utólag húzta át a szerző: „viszonya (ti. keresztény ember) Isten életének utánzására kötelez. Arra, hogy Isten gyermekeiként éljünk, vagy ezt a nevet gyalázatos cinizmussal ne bitoroljuk, Istenhez ne menjünk, hogy Őt gyalázzánk.”

megtalálja, hogy a [percentes ?] percek fia, a romlásra ítélt test szerencsétlen foglya Krisztuson keresztül a legbensőbb, legteljesebb, legvalóságosabb módon beletestesüljön az Örökkévaló, változhatatlan Istenbe. S az eucharisztikus titoknak alapértelme ez, ez a lényegi és valós beletestesülés Krisztusba, Krisztus követésével a Szentháromságos Istenbe.

De itt egy rövid kitérőt kell tennem.

A vallási életet és gyakorlatot figyelő s önmaga belső életére is reflektáló ember elé okvetlenül odakigyózik a kérdés: ha úgy van, ahogy a teológia tanítja, hogy az Oltáriszentségben a megtestesülés folytatódik, az emberré lett Isten az emberek között marad szentségi jelenlétben a világ végéig, sőt lényegileg egyesül millió és millió emberrel, hogy őket egyesítse az isteni élettel, miért olyan kevés az isteni módon folytatott emberi élet, miért ugyanolyan közönségesek azok is, akik gyakran áldoznak, miért könnyelműek, miért bűnösök, miért nem szentek azok sem, akik ezzel a szentséggel naponta élnek?

A feleletet három részre kell osztanom:

a) Éppen ez a szentség figyelmeztet leghatalmasabban, hogy micsoda szennygödör, micsoda irtózatossá emésztőverem lehet az ember! Döbbenve, irtózáttal kell gondolnunk arra, hogy a szenvedélyeknek és felkavart szennynek minden feneketlen örvényei kavaroghatnak bennünk, ha Istent – nyersen fejezzem ki magam – nyom nélkül el tudják nyelni; a cinikus, a vigyorgó kutyatermeszetnek milyen túlhízásai lehetségesek, ha Istent is kíméletlenül szét tudjuk marcangolni; a magasabb vágyak és életigények milyen abszolút tagadására, elvetésére vagyunk képesek, ha az istenség legbensőbb és legvalóságosabb érintkezését is semmibe tudjuk venni? Halottakat nem nehéz etetni. A hullát férgek és dögmadarak szokták széthordani. Isten rothadó lelkekben nem vesz szállást, hullafoltos arcok szemei nem az Ő ablakai, azokon nem szokott kihajolni.

b). De vannak jóakaratóiak, vannak sokan, akik őszinte szándékkal veszik s arcukon az Isten vonása mégis olyan halványan, olyan ritkán, olyan bizonytalanul mutatkozik. Küzdenek, akarnak áthasonulni Krisztusban, de a krisztusi hasonlóság alig látszik. Ezeknél, ha őszinte áldozásról van szó, mielőtt a nagyhangú, elitélő vélekedést kimondanók, megint fontoljuk meg az emberi természet és az emberi élet örvényeit. Ki tudja, hogy szegény micsoda örökölt vagy szerzett hajlamok végzetes sodrásával küszködik naponta. Istenen kívül ki a

megmondhatója annak, hogy milyen égő szegyenkezéssel fekszik minden este és ébred minden reggel? Vagy vérével hozott végzete, elhibázott gyermeksege vagy jelen környezete milyen állandó hősiességre, emberfeletti erő kifejtésre kényszeríti, amit nem tud, nem képes percről-percre lankadás nélkül állni?! Ezeknél nem vészett kárba az Isten. Ezeknek azt mondjuk, hogy csak menjenek Istenhez, menjenek áldozni; vegyék, keressék és [rohamozzák ?] meg az Istennel való egyesülést. Ki tudja, mi lett volna velük áldozások nélkül! Menjenek, a mindennapos gyarlóság, a vissza-visszatérő bukás se tartsa vissza. Isten gyermekei akarnak lenni, Isten a viszony tartalmát és örökre szóló véglegesítését nem fogja tőlük megtagadni.

A többi mind ebből következik. Ebből következik magatartásunk, melyre az apostol kemény szavakkal figyelmeztet: „Aki méltatlanul eszi e kenyeret, vagy issza az Úr kelyhét, vétkezik az Úr teste és vére ellen. Vizsgálja meg magát azért az ember és úgy egyék ebből a kenyérből és igyék ama kehelyből” (1Kor 11, 27). Az Istennel nem lehet immel-ámmal közösségre lépni, az életéből való lényegi részesedést, a Szentháromság egy Isten benső életközösségébe való felvételt nem lehet könnyelműen venni.

Nagy Sándor mondta egy gyáva katonájának, akit történetesen szintén Sándornak hívtak: „Barátom, vagy nevedet változtasd meg vagy viselkedésedet.” Az Oltáriszentség értelme ilyenforma figyelmeztetést ad elénk. Isten olyan méltóságra emeli az embert ezzel a szentségével, saját életébe úgy kapcsolja bele, hogy a viszony tartalmának nem-vállalása, hűtlenségünk Istennek egyik legnagyobb meggyalázása. Az Isten-tanúság valós viszonya Isten életének utánzására kötelez. Arra, hogy Isten gyermekeként éljünk, vagy pedig ezt a nevet gyalázatos cinizmussal ne bitoroljuk, ne menjünk Istenhez, hogy Őt meggyalázzuk.

Tele vagyunk nyomorúsággal, beteg gondolatok, vágyak, érzések kínoznak, sok helyen és sokszor fájunk, s jól esik, hogy az Isten közöttünk van és beteg magunkat jósága elé helyezhetjük, mint Palesztina lakói akkor, amikor testben közöttük járt. De a teológia végtelenül többet mond. Nemcsak lakást vett közöttünk, nemcsak hagyja, hogy megközelítsük, nemcsak átadja magát, nemcsak erősít és táplál, hanem eggyé lesz velünk, hogy felvegyen istenségébe.

El sem tudjuk képzelni, hogy mi lenne a világ Oltáriszentség nélkül. Valamelyik közli a következő kis esetet: egy vidéki páholytag házában

a vendégek bőséges vacsora után a dohányzóban beszélgetnek. Egyik úr az apácák rovására szellemeskedik. A házi gazda, ismert vallástagadó, egy ideig sápadtan hallgat, de aztán határozott parancsoló hangon megszólal: nem tűröm, hogy a házamban apácákat gyalázzanak. S a meglepett, kérdő tekintetekre magyarázatul mindjárt hozzáfűzi: a feleségem és kislányom difteritiszben feküdt. Apósom egy apácát hozatott ápolásukra. Feleségem meggyógyult, kislányom is meggyógyult. Az apáca pedig feleségem és kislányom mellett meghalt.

El sem tudjuk képzelni, hogy mi lenne a világ Oltáriszentség nélkül, ha az Isten nem volna közöttünk, ha Isten nem adná magát nekünk. És ha nem volnának lelkek, akik benne és belőle élnek, mint a szőlőtőből a venyige. A mai világ szörnyűségeiből valamelyes fogalmat alkothatunk arról az irtózatos embertelenségről, amire az Istenől elszakadt ember képes. Borzalmak és kínok tanyája lett a föld, a paradicsomnak álmodott élet pokollá vált, mert az utolsó évtizedek tébolya az ember-venyigét nyaláb számra tépte le a Krisztus-tőről, maró gúnnyal és hangos lemezzel tömeget tartott távol az éleltsztlától. És ha az emberiség ördögivé torzult fájdalmas arcán még megcsillan az isteni vonás, ha a gonoszság tobzódásában is imbolyog valamelyes jóság, azért van, mert van Oltáriszentség, s ott van, ahol emberek az Oltáriszentségből élnek, ahol lelkek az Oltáriszentségben Isten lényegével egyesülnek.

A világ, ez a mi világunk is, amelyik hatalmas kultúrát teremtett, városokat, gépeket, óriás telepeket épített, a földet körülbroncsozta acélsínekkel, s körülfonta látható és láthatatlan erő hálózatával, döbbenve jön rá, hogy épített kulturvilágot, de hiányzik belőle a kultúremler, s bámulattal, csodálkozó hódolattal veszi észre, hogy igazi kultúrlények azok, akik Isten gyermekeinek vallják magukat, valami megfoghatatlan, diadalmas erő van bennük, nem is földi, hanem égi lények, lemondásukkal, az élet kíméletlen nehézségeivel is, mint élő csodák járnak közöttünk, mert nem önmagukból, hanem Istenből és Isten életközösségében élnek.

Az Oltáriszentség III.⁶⁰

Az Oltáriszentség értelmével múltkor foglalkoztam. Láttuk, hogy az Oltáriszentség valósító eszköze az ember felemelésének, a Szentháromság Egysten életébe való valós bekapcsolódásának, az Istennel való beletestesülésnek. Az Oltáriszentség pedig a szentmisében készül. És a szentmiséről a trienti zsinat így ír: az Üdvözítő az utolsó vacsorán nekünk hagyott áldozata, mely megjelenti a keresztfán egyszer bemutatandó és ama véres áldozatot, annak emlékét a világ végéig fönntartija, és áldásos erejét mindenféle vétkeink bocsánatára alkalmazza.

Illő, hogy a szentmisével külön foglalkozunk. S úgy hiszem, megértéséhez három szempont alapján juthatunk el, ha megvizsgáljuk a szentmise 1) logikáját (metafizikáját), 2) pszichológiáját, és 3) pedagógiáját.

I. Az Egyház hivatalos értelmezése tehát a szentmisével a Golgotára mutat. A második isteni személy emberré-levésének célja, és az Oltáriszentség elsődleges rendeltetése – amint láttuk – az, hogy az embert Istenhez, sőt Istenbe emelje. Az isteniesülés elé azonban az ember, amikor vétkezett, akadékot vetett. S az értelem is azt mondja, hogy az ember nem juthat Istenhez, és Isten életébe nem kapcsolódhat bele, ha előbb a sértést jóvá nem teszi. ⁶¹[És a jóvátétel a Golgotán történt meg. Azon a koponya alakú dombon, mely Jeruzsálem mellett emelkedett, s amelyen elrettentésül a jaffai és damaszkuszi forgalmas utak keresztezésénél egy gyilkos pénteki napon keresztre szegezték az emberré lett Istent.] Istenember egyrészt tagja lesz az emberiségnek, másrészt Isten közösségébe emeli az embert.

A bűn gyötrő kérdésére logikusabb és megnyugtatóbb feleletet vallás nem adhat és nem is adott. Ádámnak, az ősszülőnek a bukása az emberiség bukása volt, s az Isten belépése az emberiség családjába az ember felemelkedését jelentette. Ádámban vétkezünk, Krisztusban megváltattunk. Ádám bűne személyes bűnünk nélkül jött át reánk, Krisztus megváltása pedig Krisztus jóvoltából, szeretetéből rendelkezésünkre áll. Ugyanis az ember bűnbeesése után Isten szeretete nem érte be azzal, hogy teremtményével csak vérségi kötelékbe lépjen, s azzal sem elégedett meg, hogy az ember ránevelését az örök életre az

⁶⁰ Ezt a beszédet Márton Áron először 1935. március 17-én mondta el.

⁶¹ A zárójelbe tett rész utólag át van húzva.

emberrel való lényegi egyesülés által munkálja, [hogy az Oltáriszentségben az élő Krisztus önmagát adja]⁶² hanem hogy ezt megtehesse, hogy Isten az embert ne utálja, hogy fiának visszafogadja, a bűnbeesett ember felemelkedéséért Krisztus a kereszthalált is vállalta.

A racionalista észjárás sokat botránkozik ezen. Sok ellenvetése van. Többek között így szokott érvelni: Isten miért nem akadályozta meg a bűnt, ha később ilyen súlyos áldozattal kellett helyrehozni? Továbbá, hogy Isten kegyetlen, Isten szentségével nem egyeztethető össze, hogy ártatlant, a bűntelen Krisztust büntesse.

Régi perzsa fejedelmek és más uralkodók szokása volt, hogy rakoncátlan királyfiak elkövetett bűneiért ártatlan jobbágyfiukat vesszőztek meg, így akarván figyelmeztetni a nemes sarjadékot, hogy bűne mit érdemel. Isten nem járhat így el.

Isten kétségtelenül megtehetné volna, hogy a bűnt megakadályozza, s nem tette meg. Okát nem látjuk át, de úgy látszik az ember szabadságát, küzdelmét, erőlkijetését olyan nagyra tartja, hogy ilyen árat is megfizet érte. Tisztába kell jönnünk azzal is, hogy Isten nem volt köteles megváltani az embert, a természetfölötti cél és állapot ingyenes ajándék, meghagyhatta volna ezek nélkül, igazságosságának sérelme nélkül. A nem iskolázott és kibúvókat kereső ember kegyetlenséget vet Isten szemére, de meg kell jegyeznünk jól, hogy a megváltás nem embernek, hanem Istennek a műve, s elbírálásának nem szabad a vargabetűk vetéséhez szokott emberi észjárást követni, hanem Isten gondolatmenetének irányába kell állani. A kinyilatkoztatás merész gondolata pedig az, hogy Isten irgalmas, végtelen szeretete dolgozik az emberért. S ha Héderváry Dezső (mh. 1330) valóban hősi cselekedetét, aki királyával ruhát cserélt s a biztos halálba is rohamra ment maradék csapatával, hogy ura ezalatt a Kárpátok rejtett ösvényein megmeneküljön, ha azt hősi cselekedetnek mondjuk, s a pásztort, aki juhaiért, a fiút, aki szüleiért, a szülőt, aki gyermekeiért életét adja, a hősi szeretet dicsőségével övezzük, miért kell ezt megtagadnunk Krisztustól, aki szeretetből, irántunk való hősies vonzódásból elment a kereszttig, életét adta, hogy elvegye a világ bűneit.

Éppen amikor megszólaltak Palesztina papi városaiban a tornyok pereméről a messze hangzó harangok, és jelezték a húsvéti bárány

⁶² A zárójelbe tett rész utólag át van húzva

levágását, akkor harsant fel egy másik kürt is, a római őrség jele, mely halálra ítéltet csapatát indította a Golgota felé. S körülbelül, amikor a jámbor zsidók elkészültek a húsvéti báránnyal s a hevitett kemencéből az esti rituális lakoma jó illata terjedt udvarra és utcákra, körülbelül akkor emelték fel a koponyalakú hegyen két gonosztevő közé a harmadik keresztet az Istenember elgyötört testével.

Mikor Jézus az Oltáriszentséget rendelte, úgy mondta: ez az én testem, mely érettetek adatik, ez az én vérem, mely érettetek kiontatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. A krisztusi szavak azt jelentették: Érettetek jöttem közétek. S még többet akarok: közöttetek maradni, veletek még jobban eggyé lenni. ⁶³[De ezért nagy árat kell fizetnie.] Hogy így maradhassak a tiétek, előbb a keresztre kell mennem. S később is minden megjelenésem köztetek az áldozat jegyében, a kereszten megtört test és kiontott vér jegyében történik. Megdicsőült, átszellemült testem és élő vérem lényegével vagyok oltáraitokon jelen, de oltáraitokra „a megtört test s a kiontott vér párázatán át” jövök. Minden szentmisében jusson eszetekbe az, hogy a Golgotáról, az agykoponyák hegyéről, ahol a jaffai és damaszkuszi forgalmas utak kereszteződésénél keresztemet kiállították világ csúfjára, a vérrel szegett keresztről indultam, hogy imádságokat két átszegezett kezemmel felfogjam. Mikor együtt vagytok, tegyem értékessé. S ha hívtok, s ha szíveteket kitarjátok, jövök külön is, hogy véremet átöntsem véretekbe, hogy szívetek verésében Isten, az én Atyám saját Fiának szíve dobogását, sóhajotokban, vágyakozásaitokban saját Fiának sóhaját, vágyakozását ismerje.

II. A szentmise pszichológiája.

A racionalista észjárás sokat botránkozik ezen: Isten kegyetlen és igazságtalan, hogy egyszülött Fiának ilyen gyalázatos halálát akarta. Hogy ezt, és hasonló ellenvetéseket leszerelhessünk másokban vagy önmagunkban, be kell hatolnunk az áldozat lélektanába. A mindennapi értelmezés szerint áldozat minden olyan külső vagy belső tett, melynek nemes célja van s komoly lemondással, önmegtadással jár. A vallási élet körében pedig áldozat az olyan tett, mely Isten iránti tiszteletből fakad s amely alkalmas arra, hogy az ember általa önmagát Istennek valamilyen vonatkozásban átadja. (Pl. fél órával korábban kelni, hogy misét hallgathasson). Szűkebb értelemben

⁶³ A zárójelbe tett mondatot utólag áthúzta a szerző.

azonban az áldozat olyan előírt, meghatározott, törvényes istentiszteleti cselekmény, melynek rendeltetése az, hogy Isten föltétlen uralmát és az ember feltétlen függését megfelelő formában kifejezze.

Ezt a feltétlen függést s Istennek ezt a feltétlen uralmát tagadta meg bűnével az ember. S ha a vallások történetét fellapozzuk, mélységes tisztelet s olykor mély megrendülés fogja meg az embert. Kain és Ábel áldozatától kezdve mindig égtek áldozati oltárok. Aquinói Szent Tamás azt mondja: az áldozat a természeti törvény tartozéka. S amit a filozófus így mond, igazolja a történelem. Az egymásra következő korok Ózeás próféta panaszát igazolták: nincs igazság és hűség, nincs irgalom, nincs Isten ismerete a földön. A hamis eskü, a hazugság, a gyilkosság, a lopás, a házasságtörés eláradtak és a vér a vért veszi. Azért sírni fog a föld (Óz 4, 1–3). S a föld sírt. Olykor az eget verte sírásra. A bűnt szétáradt s büntetett. A szenvedő, nyugtalan, helyét vesztett ember pedig a bűn irtóztos hatalmával szemben védelmet keresett, Kaintól Küroszig, Hannibáltól Augusztusig, Kínától Amerikáig oltárra tette értékeit, olykor vad emberáldozatokat gyújtott csak-hogy nyomorúságát kimondja s Istent jóakarata segítségével maga elé vonja. ⁶⁴[S ez a vad áldozatos hajsza Isten után csak a Golgota lábainál torpan meg. Addig nem tudott elülni. Sőt egyre nőtt, folyása századról-századra rejtélyesebb, habzóbb, örvényesebb, vértől szennyesebb lett. Nem volt vallás, melyik az ember nyugtalanságát elcsitította volna.] Új ételáldozatokat, egyre újabb rítusokat és borzasztóbb misztériumokat talált ki, mert nem volt bizonyossága, hogy Istennek kedvét meglelte-e. A rohanó, engesztelésért lihegő lázas ember csak a Golgota tövén torpant meg. Mikor meglátta az embertelenül elgyötört roncsot, s mikor meghallotta a százados vallomását, hogy az „valóban az Isten Fia volt”, döbbenet nézett, és sápadt, reszkető ajkakkal rebegte: ez elég, ez áldozat, ez a megváltás. A szentmise ezt idézi meg.

III. Az áldozat az Isten iránt való hódolatnak, alávetésnek láthatós kifejezése a bűnbeesés után egyetemes törekvés: pogányoknál, zsidóknál, keresztényeknél egyaránt találkozunk vele. Az áldozatnál pedig legfontosabb az áldozatos lelkület. ⁶⁵[Az ember kereste, hogy mit adjon Istennek, mivel bizonyítsa, hogy urának elismeri. De a

⁶⁴ A zárójelbe tett mondatot utólag áthúzta a szerző.

⁶⁵ A zárójelbe tett rész utólag át van húzva.

világba koldus-szegényen, meztelenül érkezett ember mit adhatott Istennek, ami nem volt úgyis Istené? Mit égethetett el, mit semmisíthetett meg, ami Istennél ajándék számba jöhetett? S az Úr Jézus erre tanította meg az embereket. Ezt a lelkületet döbbsentette elénk a keresztről.]

Az evangéliumok gyakran emlegetik az imádkozó Krisztust, s a teológusok sokat tusakodnak, hogy megmagyarázzák, miért imádkozhatott az, aki Isten, mindenható, mindennel teljes volt? A teológia most nem érdekel, csak az imádkozó Krisztust nézem: lelkének páratlan mélysége előtt hódolattal meg kell állnunk, imádságának, megértéséhez csak eljövételének céljából kiindulva juthatunk. Azért jött, hogy üdvözítsen, hogy az embert Istennel kibékítse, hogy ember és Isten között közvetítő legyen s az embert Isten ölébe visszavezesse. S azokon a páratlan, csodálatos éjszakákon milyen lehetett ez az imádsága? Azokon az éjszakákon, onnan a hegyről a világszívverését figyelte. Kihallgatott minden sóhajt, minden panaszt, ami az élet megindulása óta az élet eltűnéséig valaha elhangzott vagy valaha felfakad. Bejárta a letűnt és eljövendő századokat, az imádságos éjszakák láthatatlan örvényein végigjárta a kulturákat, betért a barlanglakók és cölöpépítők odúiba, Egyiptom és Róma büszke palotáiba, Amerika, Európa felhőkarcolóinak rafinált lakásaiba, és házmesterek, munkások, mosónők egyszoba-konyhás otthonába. És ami emberi nyomorúságot, inséget, szenvedést talált, összegyűjtötte s ami hűség valahol felfakadt, ami istenvágy valahol bármely halványan felserkent, lobogó imádsággá szította s vitte Atyja elé, hogy áldását kérje. A gonoszságokat, lázadásokat, a bűnben kicsattanó irtózatot tömegű káromlást pedig, mely a föld minden sarkából és minden kornak mélyéből özönné dagadva ömlött feléje, hagyta maga ellen gyűlni, összeszedte azokat is, átvette, vállalta s forró vágyakozással készült, hogy engesztelésül, elégtételül a kereszttől oltárán kigyújtsa a fájdalom tüzeit s magát engesztelésül halálra adja.

A múlt század vallási kritikája megpróbálta, hogy az Úr Jézus halálából az áldozatos lelkületet kivegye. Szokott módszerével egyszerűen kidobta az evangéliumokból azokat a részeket, melyek az Úr Jézus közeledő, készüléskor lévők szenvedéséről beszélnek.

Az evangéliumok hiteles szövege azonban megcsalhatatlanul vallja, hogy az Úr Jézus kezdetől fogva tisztában volt sorsával. A kereszttel árnyéka ráesett lelkére már a betlehemi barlang csendjében, de maga

határozta meg, hogy mikor és hogyan fog meghalni, éppen úgy, azért maga döntött arról is, hogy mikor és hol fog születni. Annak a kereszten tehetetlenül függő roncsnak az abszolút akarata diktált minden ütemet. Heródes Galileában életére tört már első évében, a zsidók több ízben meg akarták kövezni, viszont az ünnepeket szerették volna kikerülni. S minden úgy lesz, ahogy Ő előre mondja. Legközvetlenebb környezetéből akad az áruló, papok és a törvény őrei mondják ki fölötte az igazságtalan ítéletet. S mindezt akarja, kezükbe adja magát azért, hogy az Isten felé vergődő ember tragédiáját feloldja, hogy az Istenhez vágyó ember vágyának utat készítsen, hogy a felágaskodott, gőgös, esztelen ember helyett megfizessen, hogy meggyalázva, kockázó bakák durva röhögése között, gyűlölködő szemek szűrő tekintete és szitkozódása közül néhány meghitt emberének részvevő fájdalma fölött a keresztről nézzen végig a világtörténelmen s elmondhassa a legcsodálatosabb imát: Atyám bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekszenek.

A nem iskolázott és kibúvókat kereső ember kegyetlenséget és igazságtalanságot vet Isten szemére. A megváltás azonban Istennek s nem embernek a műve, tehát megítélésével Isten gondolatmenetét s nem az ember vargabetűvetéseit kell követni. A kinyilatkoztatás vezérgondolata szerint pedig Isten irgalmas szeretete dolgozik érettünk, keres s magáénak akar, fel akar emelni legbelsőbb életébe. S ezért egyszülött Fiát adta érettünk. S az Isten egyszülött Fia jónak látta, hogy a kereszttaszalánál adja át magát nekünk. Áldozat akart lenni, hát úgyis értem, mint áldozat a szentmisében is. A megdicsőült, átszellemült Krisztus van a szentségi színek alatt, nem szenvedhet, nem halhat meg. De amikor a szentmisében két szín alatt adja magát, mikor kenyér és bor színei alá rejtőzik, megtört testét és kiontott véréét jelzi, s figyelmeztet, hogy a kereszt érzelmei töltik el lelkét. Mint áldozat jön s azért, hogy imádjon, hódoljon, engeszteljen, közbejárjon. „Ő ebben a nagy küldetésben jár, amilyen nincs több; és azokat a nagy igényeket, melyeket az Istenség a teremtéssel szemben támaszt, kielégíteni jön ... Ami embereket, hadvezéreket, államférfiakat, szenvedőket és vértanúkat valaha izgathatott s a nagy elhatározások s népek sorsát döntő akarások nehéz pillanataiban szívükön keresztül villant, mind ennél nagyobb s fontosabb lelki s kedélyi koncentrációt kell Jézus lelkénél feltételeznem, mikor az egész világ helyett az egész világ terhét s poklok és boldogságok örök súlyát viszi, s minden kín és

gyötrelem ügyét, és öröm és vigasz igényét tárja Isten elé” (Prohászka).

III. A szentmise pedagógiája.

A szentmise pedagógiája a következő:

1. Szent Ágoston mondása: „Ne keress kívül állatot a leölésre, találsz belül magadban, mit leölni.” Az ember sokat vergődött, hogy függését Istennel szemben beismerje, elismerje, alárendeltségét érzékeltetve kifejezze. De az ember, aki meztelen nyomorúságát hozza a világra, mit adhat Istennek, ami nem volt Istené s minék Isten örül? Istentől van az is, de annak az egynek Isten örül: ha az ember felajánlja egyéni akarátát. A szabadakarat képesség, az ember szabadon felhasználhatja s ha Istenhez csatlakozunk, ha az akaratumkat az Ő akarátának alárendeltük, akkor áldozatot hoztunk. Az Üdvözítő a maga keresztáldozatával erre adja a legtökéletesebb példát és a szentmisében erre ad erőteljes kitartást.

Krisztus emberi természetével testvérünk lett, s istenemberi természeté lényegi közlésével még inkább valós közelségbe emel.

A keresztnek is és a szentmisének is áldozat-cselekményében valahogyan részt veszünk. De felszólít a keresztől, és ismételten felszólít az oltárról, hogy csatlakozzunk hozzá, vállaljuk mi is a testvéri viszony kötelezését, keressük az áldozatban, adjuk át magunkat Istennek az Ő példája szerint. A tulkok és bakok vére nem volt elég az Ószövetségben sem. Istennel nem külső cselekedetekben, hanem a belső szándék, az akarat tapadásában telik kedve.

Az Oltáriszentség tárgyalásánál, ha a szentség létesítésének időrendi egymásutániségát követem, a szentmisével kellett volna kezdenem. Hisz Oltáriszentségünk akkor és ott van, ahol szentmise van. S vallási gyakorlatunknak is ez a tengelye. A gyermek az imádságok után, melyeket édesanyja ölen tanult, első vallásos benyomásait a szentmiséből meríti. A szentmise érzékelteti vele először, itt mélyül lelkébe a sejtés, hogy minden ember Istentől jöhetett, és minden embernek oka van, hogy Istennek hálás legyen, de a hála nyilvánítására, az Isten elé járulására egyedül, önmagában képtelen és elégtelen lehet. Már ekkor érzi, hogy jó, hogy van az Isten és ember között közvetítő Krisztus. Később, a húsz éves kor táján, mikor a kinyílt fiatal értelem úgy hiszi, hogy mindent meg tud érteni és magyarázni, a szentmise Krisztusától sokan eltávolodnak. Ha becsületes lélek lakik benne, ilyenkor is megbecsüli Krisztust, a

Mestert, aki páratlan bölcsességekre tanított. Azonban a húszéves kor ébredező racionalizmusa és a legjobban ilyenkor ágaskodó individualista hajlam sokat elidegenítnek a szentmisétől, ekkor veszik be azokat a gondolatokat, melyek üres, felesleges, sőt bűnös, mert megtévesztő, tartalom nélküli szertartásoknak nézik. A harmincéves kor körül megint visszahajolnak sokan, de az élet delezője, a negyvenéves kor környéke a tulajdonképpeni fordulópont. Mikor az ember már átment tapasztalatokon, mikor szemérről lefordult a magabízó gőgnek hályoga, mert az élet kemény próbái a hetyke homlokot alázatosra hajtották, mikor az emberi erők elfogyhatóságát és az emberi gyarlóságokkal szemben tehetetlenségét saját életén közelről tapasztalta, akkor szokott az emberi lélek előtt a távolból jövő Krisztus feltűnni, ekkor, az élet delezőjén a belső élmény erejével szokott a legtöbb ember visszajutni a szentmise Krisztusához, aki gyöngeségeink nagy erőssége, aki az oltárról az Istentől az emberhez, és az embertől az Istenhez áramló életet közvetíti.